

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 5.

Tisdagen den 26 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 20, 23 och 25 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att majoren *Knut Larsson* lider av luftrörskatarr med feber och på grund därav är oförmögen till allt riksdagsarbete under den närmaste månaden intygas på heder och samvete.

Stockholm den 12 nov. 1918.

G. Rystedt,

leg. lakare.

Att ledamoten av riksdagens första kammare auditör *Hugo Fahlén*, som några dagar lidit av sömnlöshet, under några dagar är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet, intygar på heder och samvete.

Stockholm den 25 nov. 1918.

G. Hedenius,

med. dokt.

Föredrogs Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 34, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträtsreform m. m.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Innan jag ingår på vad som föreslagits i den förevarande kungl. propositionen, må det tillåtas mig att yttra några ord med anledning av ett uttalande, som gjorts av justitieministern vid ett föredrag den 18. i denna månad. Han yttrade, att ingenting försumrats för att söka förmå högern att taga reson i rösträtsfrågan, och att därvid även förstakammarproblemet vidrörts. Talaren ville, utan att dock ta bort primören av den redogörelse, som statsministern snart nog kommer att lämna för regeringens mellanhavande med högern, förklara, att frågan i *hela* dess vidd varit föremål för långvariga och in-

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

gående överläggningar mellan statsministern och högerpartiets ledning.

Då alltså statsministern icke har något emot att dessa överläggningar offentliggöras, vill jag, då han tycks dröja med sin egen redogörelse, redan nu lämna en sådan. Sanningen är följande. Någon gång i oktober underrättade herr Swartz amiral Lindman och mig att statsministern hos honom gjort en förfrågan, huruvida högern skulle vara villig att deltaga i en utredning angående den kommunala rösträttsfrågan och förstakammarproblemet, dock under den förutsättningen att högern accepterade den lika kommunala rösträtten; men att herr Swartz förklarade sig icke kunna härför avgiva något svar, förrän han blivit i tillfälle att konferera med oss. Härför svarade vi herr Swartz, att vi funno det egendomligt att statsministern ej vänt sig direkt till oss, då vi ju sammanträffade med honom i hemliga utskottet; men att vi med nöje skulle deltaga i en utredning av de ifrågasatta frågorna. Då vi emellertid icke ägde befogenhet att utan vidare binda oss vid den lika kommunala rösträtten, som högerpartierna vid senaste riksdagen icke ansett sig kunna godkänna, måste vi fordra att den avsedda utredningen bleve förutsättningslös, d. v. s. lika litet som vi kunde före densamma utsluta någon inom våra partier ifrågasatt lösning av frågan, lika litet ville vi på något sätt på förhand utsluta den av regeringen fordrade lika kommunala rösträtten. Vi voro beredda att utan alla förutfattade meningar skrida till en objektiv undersökning och förhandling, huru dessa författningsfrågor på det för vårt land lyckligaste sätt skulle kunna avgöras. Härefter hörde jag icke av saken vidare, men sedan urtima riksdagen inkallats, beslöt jag att under densamma bereda det nationella partiet tillfälle att diskutera författningsfrågorna, så att vi vid nästa riksdag kunde framlägga den lösning, vilken av dessa överläggningar kunde framgå såsom partiets mening.

Den 11 november anhöll emellertid statsministern att få ett samtal med mig angående författningsfrågorna, vilket ägde rum på eftermiddagen efter hemliga utskottets sammanträde. Tidigare samma dag hade han konfererat med amiral Lindman. Vid vårt samtal kommo vi överens, att samtalet skulle vara fritt och orienterande, men icke definitivt binda oss vid de gjorda uttalandena. Jag skulle blott sättas i tillfälle att få reda på vad man från regeringens sida i stort sett önskade för att kunna underställa detta partiets prövning. Utgångspunkten för vårt samtal var, att, om en överenskommelse kunde komma till stånd, författningsfrågorna i sin helhet skulle underställas nästa lagtima riksdag. Under samtalet framställde statsministern fordran på lika kommunal rösträtt, förklarade sig kunna diskutera en åldersgräns för urväljarna till första kammaren av 30 år, fordrade införande av den kvinnliga rösträtten, varvid kunde diskuteras att valrättsåldern till en början bestämdes till 30 år, att dock successivt sänkas till likhet med männens, samt förklarade att skattebetalningsstreckets i fråga om de valberättigade till andra kammaren måste upphävas, vilket enligt hans mening

kunde gå för sig, då regeringen ämnade framlägga förslag till befordrande av ett effektivt ingripande mot försumliga skattebetalare. På min uttryckliga fråga, huruvida han även avsåg att upphäva det *kommunala* skattebetalningsstrecket, svarades, att detta ej var meningen, och skälen emot detta streck vore i betraktande av den kommunala rösträttens beroende av kommunal skattskyldighet icke av samma styrka som i fråga om den allmänna politiska rösträtten.

För min del gjorde jag åtskilliga erinringar mot vad som fordrats samt förklarade att jag kunde ge svar först efter partiets hörande, vilket icke kunde ske förrän 4 dagar därefter, fredagen den 15 november, enär ett stort antal ledamöter voro hemresta. Statsministern var synnerligen angelägen om ett snart svar, men kunde icke jäva de skäl för uppskov med svaret, som jag anfört. Jag lovade dock att sammankalla partiet så tidigt på fredag, att svaret skulle före lördagen kunna givas statsministern. För att emellertid befordra ett snabbt avgörande sammankallades i staden varande partimedlemmar till ett förberedande sammanträde onsdagen den 13 november, vid vilket sammanträde meddelande gjordes angående de frågor, beträffande vilka vi hade att avgiva svar till statsministern. Man blev därvid ense om att partiet borde meddela statsministern sin benägenhet att i samförstånd lösa författningsfrågorna, och med anledning härav begärde amiral Lindman och jag att få besöka statsministern följande dag, den 14 november.

Då denna hemställan gjordes, svarade statsministern, att han själv tänkt kalla upp oss för att göra oss ett meddelande. Vid den sammankomst, som vi därefter sistnämnda dags förmiddag hade hos statsministern, förklarade han, efter en utredning av den nuvarande situationen och de skäl, som för honom varit bestämmande, att regeringen redan vid urtima riksdagen ansåge sig böra framlägga förslag om lika kommunal rösträtt och upphävande av det kommunala skattebetalningsstrecket samt i sammanhang därmed uttala sin avsikt att nästa riksdag söka genomdriva vissa genomgripande grundlagsändringar. På förfrågan vilken regeringens ståndpunkt var med avseende på förstakammarproblemet, lämnades det svar, att regeringen vidhöll sin vid förra riksdagen antagna mening, att några nya bestämmelser ej erfordrades, men å andra sidan icke hade något emot, att man ifrån högerpartiernas sida toge upp saken vid nästa riksdag. Å vår sida uttalades, hurusom högern varit villig att söka i samförstånd en lösning av frågorna, men först efter morgondagens sammanträde med nationella partiet samt lantmanna- och borgarpartiet haft möjlighet att avge något bindande svar på statsministerns den 11 november framställda krav. Då emellertid statsministern nu lämnat sin förra ståndpunkt och beslutat den kommunala rösträttsfrågans framliggande redan för urtima riksdagen samt i denna fråga framställt såsom ett ultimatum fordringar, som gingo utöver vad han några dagar tidigare ifrågasatt, hade han enligt vår mening kastat över bord tanken på en uppgörelse mellan parterna på förhand, då ingen som helst hänsyn tagits till högerpartiernas önskningsar. Detta sade han sig ock medgiva, men betonade samtidigt, att regeringen

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.

(Forts.)

vidhölle sitt krav på godkännande av regeringens nu senast framställda fordringar. Genom deras godkännande skulle högerpartierna all id vinna den fördelen att sammanhållningen inom regeringen bevarades och regeringen, såsom vore dess avsikt, kvarstode i sin befattning.

Med anledning härav uttalade vi, att vi gärna såge, att den nuvarande liberal-socialistiska regeringen stode i spetsen för ärendena samt att vi följande dag skulle för högerpartierna framlägga regeringens förändrade ståndpunkt. Slutligen bestämdes, att statsministerns gjorda meddelande om regeringens proposition redan till ertida riksdagen icke genast skulle bringas till offentligheten. Samma dag på eftermiddagen underrättades jag emellertid av statsministern, att regeringen av särskilda skäl funnit sig böra utfärda en kommuniké angående det program, regeringen stannat vid i de omhandlade kommunala och politiska författningsfrågorna. En dylik kommuniké utsändes ock redan samma afton den 14 november, i vilken det angående den kommunala rösträttsfrågan bland annat meddelades, »att reformen avses att träda i kraft skyndsammast möjligt och i särskilda övergångsbestämmelser kommer att föreslås upplösande av nuvarande landsting, stads- och kommunalfullmäktige samt val enligt de nya grunderna». Denna ytterst ingripande övergångsbestämmelse var något alldeles nytt, varom icke ett ord meddelats oss under de förhandlingar vi fört med statsministern.

Den, som nu utan förutfattad mening bedömer vad som sålunda förekommit mellan högerpartiernas båda ordförande och statsministern, måste, såvitt jag förstår erkänna, att sällan har en förhandling ägt rum på ett så olyckligt sätt som det, vilket statsministern använt gentemot riksdagens högerpartier. Under en ertida riksdag, som enligt regeringens egen uttalade mening icke skulle behandla författningsfrågorna upptagas dessa frågor av statsministern till förhandling; men innan högerpartiernas medlemmar blivit i tillfälle att sammankomma för att avge sitt svar, offentliggör regeringen ett ultimatum, som går vida utöver vad statsministern vid början av förhandlingens ifrågasatt. Att genom detta tillvägagående en verklig uppgörelse i samförstånd med högerpartierna omöjliggjorts, ligger i öppen dag, och detta är synnerligen att beklaga, ty man torde icke säga för mycket, om man gör gällande, att nu mera än någonsin ett ömsesidigt hänsynstagande är nödvändigt mellan dem, som vilja upprätthålla lag och ordning inom vårt svenska samhälle.

Övergår jag nu till den kungl. propositionens innehåll, måste jag mot densamma göra den anmärkningen, att den visserligen formellt sett står i överensstämmelse med vår författning, men å andra sidan reellt kränker en av dess viktigaste principer. Denna princip är den, att förändringar i rikets författning icke få ske under trycket av en tillfällig stämning hos folket, utan först efter ett lugnt övervägande av att förändringen verkligen är nyttig för landet. Ett uttryck för denna princip hava vi i stadgandena, att grundlagsfrågor få väckas endast vid lagtima riksdag samt att för en ändring i grundlagen fordras två genom nyval till andra kammaren skilda lagtima riksdagars

beslut. Klart är att denna grundlagstiftarnas ståndpunkt borde i fråga om folkrepresentationens sammansättning tillämpas såväl med avseende å första kammaren som med avseende å den andra. På grund av att landsting och stadsfullmäktige utse ledamöterna i första kammaren, hava emellertid stadgandena om urväljarna till denna kammar fått sin plats i kommunallagarna i stället för i grundlagen, något som väsentligt förringar de garantier, med vilka man avsett att omgärda vårt statskick.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Detta är uppenbarligen till sin karaktär i lika hög grad beroende på sammansättningen av den första kammaren som av den andra. Det måste därför anses gälla som en alldeles särskild plikt för regering och riksdag att vid sådana ändringar i kommunallagarna, som beröra första kammarens sammansättning, söka ersätta bristen på betryggande former med så mycket större noggrannhet och mera ingående övervägande, innan man fattar sitt beslut, vilket ju redan från början blir definitivt.

Att en ändring uti ifrågavarande kommunala stadganden underställes en lagtima riksdags avgörande och icke helt plötsligt kastas fram inför en urtima riksdag är en fordran, som står i närmaste överensstämmelse med grundlagens anda och mening. Ett dylikt tillvägagångssätt är också påkallat därav, att man vid en urtima riksdag är förhindrad att fatta något avgörande beträffande sådana bestämmelser angående den första kammaren, som hava sin plats i grundlagen, men vilka kunna stå i det intima samband med de framlagda kommunala ändringsförslagen, att ett bifall till de senare kan vara betingat av en ändring eller komplettering av de förra.

Genom sin åtgärd att framlägga den kommunala rösträttsfrågan för innevarande urtima riksdag har regeringen ryckt denna fråga ur sitt mödvardiga sammanhang med förstakammarproblemet. Regeringen har därigenom i själva verket omöjliggjort för representationen att vid fattandet av sitt beslut beakta såväl frågans statsrättsliga som dess kommunalrättsliga konsekvenser. Regeringen har ställt representationen närmast inför alternativet att antingen utan vidare förkasta förslaget eller ock beröva sig själv möjligheten att vid den lagtima riksdagen underkasta de av förslaget nödvändiggjorda grundlagsändringarna en prövning, som äger verklig betydelse. Såsom en utväg att undvika såväl det ena som det andra alternativet — vilka av lätt insedda skäl båda skulle vara beklagliga — erbjuder sig emellertid den anordningen, att de ändringar i kommunallagarna, som man vid denna riksdag kan besluta, först då träda i kraft, när den grundlagsbestämmelse, som avser att i någon mån upprätthålla ett tvåkammerssystem och varom man vid denna riksdag kan under hand enas, blivit i laga ordning av statsmakterna antagen.

Vad nu beträffar de föreslagna ändringarna i kommunallagarna, är jag beredd att godkänna den lika kommunala rösträtten, ehuru jag visserligen för min del har kvar mina stora betänkligheter mot densamma. Det kan nämligen icke förnekas, att själ-

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

va naturen av det uppgifter, som åligga kommunerna, borde medföra att inflytandet i oetsamma icke fördelades mellan de skattskyldiga efter huvudtalet, utan att behörig hänsyn toges jämväl till andra omständigheter. Då man har att reglera offentliga rättigheter, kan icke komma ifrån att såsom den riktiga grundsatsen erkänna, att den rättvisa, som därvid bör vara normgivande, icke är en rättvisa mellan enskilda, utan är en rättvisa mot det allmänna, i detta fall mot kommunen, vars angelägenheter det gäller att på det bästa sättet tillvarataga. Undersökningen måste därför inriktas på att finna, huru det kommunala inflytandet bör mellan kommunens medlemmar fördelas för att medföra det bästa resultatet för kommunen och därmed också för dess medlemmar i denna deras egenskap.

Den, som vill vara opartisk, torde icke kunna förneka, att den graderade skalan, vad som än kunnat vara att däremot anmärka, dock i stort sett medfört en synnerligen god kommunalförvaltning i vårt land. Under dess befintlighet har man också i kommunerna utan våda kunnat medgiva personlig rösträtt åt skattskyldiga redan vid uppnådda 21 års ålder, under det att däremot som bekant för rösträtt till andra kammaren fordras, att den röstberättigade föregående kalenderår fyllt 24 år.

Då nu i det kungl. förslaget någon egentlig ändring i valrättsåldern icke gjorts, oaktat den lika rösträtten stadgats, måste detta anses synnerligen betänkligt. Därigenom skulle tyngdpunkten av det kommunala inflytandet förläggas hos sådana kommunens medlemmar, vilka sakna tillräcklig mognad, erfarenhet och insikt att väl tillvarataga de kommunala intressena. Faran härav förhöjes ytterligare därav, att nu gällande stadgande om förlust av rösträtt för den, som häftar för oguldna kommunalutskylder, är utan vidare uteslutet i Kungl. Maj:ts förslag. Därmed har regeringen frångått den ståndpunkt, som den ännu intog vid detta års lagtima riksdag. Såsom motiv anföras dels regeringens av vissa skäl föranledda beslut att vid 1919 års riksdag föreslå upphävandet av skattebetalningsstrecket vid politiska val, dels ock en föreslagen lag om införsel i lön till säkerhet för utskylder såväl till stat som till kommun. Dessa skäl synas mig emellertid äga föga styrka. Ännu är nämligen det politiska skattebetalningsstrecket icke upphävt, och ett dylikt streck är utan tvivel, om möjligt, mera berättigat, när själva rösträtten vilar på skattskyldighet, än när så icke är förhållandet. Och vad den föreslagna lagen om införsel angår, tvivlar jag i hög grad på att densamma, även om den blir antagen, kommer att få någon större praktisk betydelse. Men även om så vore fallet, kvarstår dock den invändningen, att det måste anses vara stridande mot grunden för den kommunala rösträttens beroende av skattskyldigheten, att en skattskyldig, som icke betalat sin skatt, skall äga en rösträtt, som man fränkänner den icke-skattskyldige. Ju mera han tredskas och verkligen lyckas undandraga sig skattebetalningen, desto mindre inräknas han vid ut-

övandets av sin kommunala rösträtt av det av regeringen åberopade medvetandet, att konsekvenserna av hans röstning kunna direkt gälla honom personligen genom de av besluten föranledda uttaxeringarna till kommunens behov. För min del måste jag bestämt fasthålla vid, att den kommunala rösträtten, som beror av skattskyldighet till kommunen, även måste vara beroende av att skattskyldigheten fullgöres. Mot att göra en begränsning i skattebetalningens inflytande på rösträtten, på sätt som skett i fråga om valrätten till andra kammaren, har jag emellertid av praktiska skäl intet att invända.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Över huvud taget är det mig ofattligt, varför man med en sådan bitterhet angriper såväl det politiska som det kommunala skattebetalningsstrecket. Skattskyldigheten är ju icke en privat förpliktelse, utan den är en förpliktelse till det allmänna. Vad kan väsas mera naturligt än att rättigheten att inverka bestämmande på detta allännas, statens eller kommunens, angelägenheter, suspenderas för den som undandraget sig fullgörandet av den så viktiga medborgerliga skatteplikten. Vad särskilt den kommunala skatteplikten angår, behöver man icke bry sin hjärna med någon undersökning av gränsen mellan självförvällad och icke-självförvällad oförmåga att betala skatten, ty själva rösträtten är ju icke beroende av om den bristande skattskyldigheten är självförvällad eller ej. Man har svårt att frigöra sig från den tanken, att den djupare grunden till vissa befolkningslagers obenägenhet mot skattebetalningsstrecket i många fall är den, att de funnit den politiska och den kommunala rösträtten icke värda den ekonomiska uppoffring, som skattepliktens fullgörande innebär. Detta framstår emellertid såsom synnerligen egendomligt, då samma befolkningslager i sin fackliga föreningsverksamhet uppfostrats till ett strängt iakttagande av rättigheters och pliktens nödvändiga inbördes sammanhang.

Vad som till sist ger det kungl. förslaget dess förnämsta prägel är de däri intagna övergångsbestämmelserna. Samtliga lagarna skola träda i kraft den 1 mars 1919, men genom övergångsbestämmelserna ger man i själva verket de nya stadgandena en långt gående tillbakaverkande kraft. Med iakttagande av de nya grunderna för rösträtt skola nämligen nya val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige i hela riket företagas under början av 1919. Vidare skola före utgången av år 1919 företagas nya val i hela riket utom Stockholm av ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnder, drätselkammare samt kyrkoråd och skolråd, samt i Stockholm av ledamöter och suppleanter i drättselnämnden och kyrko- och skolråd. De valda funktionärerna skola inträda i tjänstgöring den 1 januari 1920. Därjämte bemyndigas vederbörande att jämväl för tiden efter sistnämnda tidpunkt nyvälja annan av stämman, å rådstugan eller av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärendena. Slutligen skola samtliga landstingsmän omväljas under år 1919, och tjänstgöringstiden för

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträtsreform
m. m.

(Forts.)

de tidigare utsedda skall utgå den 30 april sistnämnda år. Man får det intrycket att Kungl. Maj:t betraktat hela vår nuvarande kommunala organisation som ett Augiasstall, vilket borde på en gång rensas från allt samband med det förflutna. Varje anledning saknas emellertid för ett dylikt betraktelsesätt, på sätt jag i det föregående anförte; och isynnerhet under nuvarande förhållanden, då de kommunala myndigheternas uppgifter äro särskilt omfattande och svävande och ännu en lång tid lära så förbliva, måste det anses rent av vådligt att helt plötsligt företaga en så genomgripande personförändring inom desamma. Tror verkligen regeringen, att de nya män, som säkerligen i stor utsträckning skulle inträda i kommunalförvaltningen, om regeringens förslag antoges, verkligen komme att äga den kompetens och erfarenhet, som fordras för att de skola kunna bära hela den arbetsbörda, som skulle vila på dem. Jag för min del betvivlar det högeligen. Om någonsin en mjuk och successiv övergång till nya förhållanden varit anbefalld av sakens egen natur, så är det i förevarande fall.

Men även från politisk synpunkt är en dylik försiktig övergång till det nya att förordas. I en tid som den närvarande, då ett uppjagat begär att omdana det bestående med allt större styrka gör sig gällande på alla områden, måste det anses som en verklig samhällsfara att helt plötsligt giva representationen en sammansättning, som bryter sönder tradition och kontinuitet. Skulle regeringens förslag antagas, bleve denna fara hos oss i största grad aktuell. Då första kammarens medlemmar väljas av stadsfullmäktige och landsting samt dessa korporationer från och med den 1 april, resp. den 1 maj 1919 skulle på grund av den utsträckta rösträtten erhålla en väsentligen förändrad sammansättning, kunde första kammaren redan vid slutet av nästa vår ha undergått en förändring, som gjorde den oigenkännlig i förhållande till den nuvarande.

Visserligen kan man invända, att detta icke inträder med nödvändighet, utan beror uteslutande därpå om kammaren efter de nya stadsfullmäktige- och landstingsmannavalen upplöses. Emellertid torde det icke behövas stor gissningsförmåga för att antaga, att en dylik upplösning verkligen skulle komma att äga rum. Och det må icke anses ohemult att uttala den åsikten, att de av regeringen föreslagna övergångsbestämmelserna visserligen närmast gälla det kommunala, men företrädesvis sikta mot första kammaren. Man vill så hastigt som möjligt skapa inom densamma en liberal-socialistisk, kanske en socialistisk majoritet. Denna plötsliga omdaning skulle förvisso icke vara till gagn för vårt offentliga liv under dessa upprörda tider. Även om regeringens förslag i övrigt vore väl avvägt — något som jag visserligen bestrider — skulle de föreslagna övergångsbestämmelserna dock medföra den största våda för en lugn samhällsutveckling.

Söker jag i största korthet sammanfatta de intryck jag fått vid genomläsningen av den kungl. propositionen, skulle jag vilja säga, att densamma för mig framstår såsom ett allvarligt angrepp

såväl mot vår politiska som vår kommunala författning. Man har sökt begagna sig av den orostämning, som händelserna i utlandet alstrat jämväl i vårt land, för att genomföra en plötslig omsvörtning av våra kommunala och politiska förhållanden. Detta är särskilt betänkligt i en tid, då alla goda krafter bort, med undanskjutande av tvistefrågor, förena sig i de allvarligaste bemödanden att föra vårt land igenom de enorma svårigheter, som det långvariga kriget och de i utlandet rubbade politiska, sociala och ekonomiska förhållandena skapat. Att ett sådant förfarande kan försvaras, om man lägger partiintresset såsom måtstock på detsamma, vill jag ej bestrida. Men ser man saken från fosterlandets synpunkt, undersöker man dess följder för Sveriges rike och dess folk, synes det mig obestriddigt, att den nuvarande tidpunkten är synnerligen illa vald för att framföra så ingripande författningsförslag. Vare sig regeringen lyckas genomdriva sitt förslag eller detsamma blir av riksdagen förkastat, har man åstadkommit en situation, som i sig innesluter stora vådor. I förra fallet är hela vårt två-kammarsystem rubbat i sina grundvalar, och fältet är öppet för dem, som vilja med lagstiftningens hjälp genomföra en samhällsomstörtande demokratisering. I senare fallet åter kan den allt våldsammare agitation, som bedrivs från många håll, alstra försök att med olagliga medel kullkasta den gällande samhällsordningen. Det gäller för fosterlandsvännen att, utan övermod men ock utan fruktan, fatta det beslut, som kräves av skyldig hänsyn, icke blott till nutiden, utan även till framtiden. Sveriges rike måste bestå till dagarnas ända; våra svårigheter åter äro endast svaga krusningar på tidens omätliga hav.

För min del går jag till granskningen av det föreliggande förslaget med den allvarliga föresatsen att söka komma till enighet med våra politiska motståndare. Kan emellertid en sådan enighet ej uppnås, finns ingen annan utväg än att genom nyval vädja till Sveriges folk. Vissa av regeringens medlemmar ha visserligen i föredrag landet runt förklarat, att ett avslag på regeringens förslag skulle göra regeringen ligkiltig för ordningens upprätthållande, ja, de hava nästan uppmanat till användandet av våldsamma medel för att bryta ett eventuellt motstånd mot förslaget från denna kammars sida. Ett sådant handlingssätt är ovärdigt. Kanske en dag dessa herrar själva skulle bli mest förskräckta, om man toge dem på orden. För oss, som icke känna något annat Sverige än laglighetens och rättens, för oss, som veta, att en folkrepresentants första plikt är att handla icke efter maktbud utan efter sin övertygelse, för oss te sig dylika uttalanden som en tillfällig yrsel, som gripit även dem, av vilka man kunnat fordra bättre. Någon annan inverkan röma vi ej av dessa uttalanden än den, att vi med ökad kallblodighet och lugn gå att fatta de beslut, som enligt vår mening krävas av fosterlandet, dess framtid och dess lycka.

Kungl. proposition ang. kommunal röstningsreform m. m.

(Forts.)

Hans excellens herr statsministern Edén: Den första delen av den förre ärade talarens anförande rörde så direkt vissa av mig

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.

företagna undersökningar angående de stora författningsfrågornas läge, att det icke torde överraska kammaren, om jag finner mig redan på detta stadium av diskussionen böra gripa till ordet.

Jag nödgas därvidlag till en början och redan i förväg konstatera, att den redogörelse, som han lämnade, är dels ofullständig och genom sin ofullständighet missvisande, dels ock i vissa positiva uppgifter icke riktigt, något som jag naturligtvis förutsätter bero på ett missförstånd, som ifrån talarens sida varit oavsiktligt.

Det är först och främst av grundläggande vikt, att vad som skedde, såsom herr Trygger uttryckte sig, »någon gång i oktober» erhåller sin rätta belysning, då nämligen denna tidigare underhandling utan tvivel är den allra mest betydelsefulla för att man skall kunna förstå hela författningsfrågans nuvarande läge.

Herr Trygger återgav mitt initiativ till ifrågasvarande underhandling så, att han av en ledamot av denna kammare, herr Swartz, blivit underrättad om att jag till denne gjort en förfrågan, om högern skulle önska gå in i förhandling om lösningen av den kommunala rösträttsfrågan och förstakammarfrågan. Därvid gjordes av herr Trygger inom parentes den anmärkningen, att han och herr Lindman hade funnit det egendomligt, att jag icke vänt mig till dem. Att detta befunnits egendomligt, blev icke för mig bekantgjort ehuru väl det rådet av herr Swartz gavs mig att sedermera, efter samtalet med honom i oktober också tala med herrar Lindman och Trygger. Jag har för min del svårt att se det »egendomliga» i denna sak. För en opartisk och oförvillad bedömare bör det väl ej ligga något underligt däri, att när man söker göra början till en undersökning om möjligheterna till en uppgörelse, med högerpartiet, man då vänder sig till högerns senaste statsminister, vilket ju herr Swartz var. En sådan anknytning förefaller i och för sig lämplig och föreföll mig så mycket mera naturligt därför, att första kammarens och andra kammarens högerpartier som bekant icke hava någon gemensam ledning, men det vid upptagandet av ett ärende av denna beskaffenhet måste vara önskvärt att först få anknytning till en enda central person. I varje fall glömde herr Trygger meddela, att även om min hänvändelse till herr Swartz icke föranledde konferens med herrar Lindman och Trygger förrän »någon gång i oktober», hänvändelsen till herr Swartz dock ägde rum redan den 17 september, sålunda vid en tidpunkt, då, den hade direkta utgångspunkter i en diskussion i pressen om det s. k. broslagningsarbetet inom författningsfrågan, och då man kunde hava jämförelevis god tid på sig för en tämligen ingående prövning av problemet intill nästa riksdag.

Herr Swartz förklarade den 17 sept. att han icke under de närmaste dagarna hade möjlighet att uppsöka herrar Lindman och Trygger, men att han skulle göra det vid återkomsten från en resa till södra Sverige. Jag erhöll emellertid icke något svar på min framställning förrän den 18 oktober, således efter mer än en månad.

De samtal som fördes mellan herr Swartz och mig den 17 sept. och den 18 okt. i största förtrolighet skall jag naturligtvis icke återgiva i detaljer. Jag endast omnämner vad som från min sida förekom

rörande själva grundvalen för den möjliga förhandlingen, då det är nödvändigt att redogöra för detta för att förstå vad därefter skedde.

Min första fråga den 17 sept. var, huruvida bakom de uppmärksammade artiklarna i visa högertidningar om tillmötesgående i författningsfrågorna låge några initiativ eller påsötningar från högerens ledande män. Svaret blev att detta så vitt bekant icke vore förhållandet — ett konstaterande som i och för sig kan vara värt att tillfoga denna kammarens protokoll. Icke någon av högerens ledande män hade veterligen haft något att göra med dessa så mycket omtalade uttryck av tillmötesgående på sensommaren, av vilka vederbörande tidningar själva ville draga så vittgående slutsatser! — Jag fortsatte då med att framhålla att även om högerens ledning sålunda stått främmande för den diskussion, som upptagits av partiets tidningar, denna diskussion väl dock även för ledningen borde vara ett tecken till att tiden vore inne för högerpartiet att uppgiva sin negativa ståndpunkt från lagtima riksdagen 1918 och samla sig omkring ett positivt bud. Och min andra fråga var därför: Finnes det då icke möjlighet för, att högerpartiet gör en sådan samling omkring ett positivt bud, så att man på vår sida kan se, om här verkligen är någon möjlighet till överenskommelse eller icke? Svaret blev, att något program ännu icke vore utarbetat, men att herr Swartz skulle tala med herrar Trygger och Lindman om saken. Han ville dock dessförinnan ha kännedom om, vilka förutsättningar, som från min sida kunde uppställas för att ingå i en förhandling. Jag angav dessa förutsättningar i sammanfattning på följande sätt: Den första, att det skulle vara klart på förhand, att förhandlingen icke finge draga ut på tiden, och att den borde igångsättas med klar och bestämd avsikt att bliva färdig i god tid till 1919 års lagtima riksdag. Den andra, att, för att det över huvud taget skulle vara möjligt att mötas och för att någon från vänsterpartierna, skulle kunna reflektera å förhandling, en ovillkorlig basis skulle vara att högern accepterade den lika kommunala rösträtten för alla skattskyldiga i kommunerna. Såsom tredje förutsättning angav jag, med anledning av en direkt fråga om vår ställning till förstakammarproblemet, att, därest man inom högern samlade sig omkring ett program avseende att helt eller delvis förändra grunderna för första kammarens sammansättning, ett sådant program kunde upptagas till dryftning av regeringen och såsom jag förmodade av vänsterpartierna, så vida dessa nya grundvalar för första kammarens bildande i varje fall vore fullt och klart demokratiska. Detta var de tre förutsättningar som av mig avgävos och kontentan i samtalet mellan herr Swartz och mig den 17 sept.

När jag sedan efter mer än en månad erhöll svaret den 18 oktober, innehöll det följande: Högern är villig att ingå på en utredning, högern är också villig att så långt det står i dess makt påskynda denna utredning men den kan icke åtaga sig att vara färdig till nästa riksdag, och högern fodrar fortfarande, att utredningen skall vara »förutsättningslös», såsom herr Trygger nu återgav det, samt kan icke acceptera den lika rösträtten såsom grund för utredningen.

Jag anhåller nu att få fråga, om någon inför vad som därefter

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

skett och över huvud taget om någon som följt författningsfrågans utveckling under föregående tid, kan mena, att det skulle varit någon rimlighet uti att från vår sida gå in på en *sådan* förhandling. Vad som låg i det av herr Swartz förmedlade svaret var ingenting annat, än att högern hade på nytt dekretat samma grundvalar för förhandling som den uppställt på våren 1918 och på hösten 1917, just de grundvalar på vilka tanken om en koalitionsregering av de olika partierna strandade, när Konungen i okt. 1917 framförde denna tanke. Det må ursäktas, om jag och mina kolleger i regeringen, vilka jag delgav det besked som givits, kommo överens om, att vad som hänt sedan hösten 1917 verkligen icke var av *den* art, att högern skulle kunna dekretera denna grundval för förhandlingarna hösten 1918, när den icke kunde accepteras ett år tidigare. Och för övrigt, rent praktiskt sett hade det, nu som då, varit att kasta ut frågan i ett fullständigt oöverskådligt träsk av de mest olika projekter och möjligheter att ge sig in i en så »förutsättningslös» utredning. Huru det skulle gått med det praktiska framförandet till 1919 års riksdag, kan var och en lätt tänka sig.

Det är detta, mina herrar, som är det viktigaste stadiet uti de förberedande undersökningarna i författningsfrågan. Ty därmed konstaterades ännu så sent som efter mitten av oktober, att i varje fall högerns tvenne ledare i de båda kamrarna, såsom man kunde förmoda efter konferenser med andra män, *icke* funnit sig vilja biträda det broslagningsarbete, som av en så stor del av högerns press förordats, och att det över huvud taget alltjämt icke fanns möjlighet att taga upp frågan till förhandling mellan regeringen och de olika partierna. Det var då för oss ingen annan möjlighet än att såsom vi redan hade börjat, förbereda framläggandet av förslag till nästa riksdag, och detta arbete pågick under de följande veckorna.

Men så inträffade de oerhörda händelser, vilkas utveckling på kontinenten vi nu alltjämt med spänning följa dag för dag. Dessa händelser voro av den beskaffenhet, att regeringen icke fann sig kunna underlåta att taga under det allvarligaste övervägande, om icke tiden krävde en snabbare behandling, ett resolutare ingripande än den dittills tänkt sig. Och redan under första stadiet av dessa överläggningar inom regeringen sökte jag på nytt kontakt med högerns ledning, denna gång genom samtal först med amiral Lindman och sedan med herr Trygger, under måndagen den 11 november. Angående innehållet av dessa samtal nödgas jag emellertid på viktiga punkter korrigera herr Tryggers framställning.

Herr Tryger började med att säga, att utgångspunkten för samtalet var, att författningsfrågorna skulle behandlas nästa lagtima riksdag. Jag påminner honom om, att jag förklarade, att regeringen *dittills* hade tänkt sig, att dessa författningsfrågor skulle förekomma vid lagtima riksdagen, men också att jag *icke* var i tillfälle att uttryckligen kunna säga, om man kunde stå fast vid denna avsikt, och detta därför att man redan då, måndagen den 11 november, måste tänka sig den möjligheten, att för att få en verklig effekt av regeringens ingripande detta måste gå ut på att vinna ett *omedelbart*

resultat — en eventualitet som också redan dagen därefter blev av regeringen upptagen såsom den numera enda verkligt betryggande med hänsyn till rörelsen i landet.

Herr Trygger har vidare sagt, att jag uti samtalet den 11 november skulle ha — jag vet icke riktigt, huru orden föllo — *gått med på* att reflektera på en valålder av 30 år för urväljarna till första kammaren. Jag påpekar, att från min sida aldrig över huvud taget något accepterande har skett av att första kammarvalen skulle lösas ifrån landsting och stadsfullmäktige, utan att det var från herr Tryggers sida som detta uppslag framfördes, liksom det förut framförts under samtalen med herr Swartz. Att vi därvidlag talade om det danska systemet med dess högre valrättsålder till »landstinget» band naturligtvis icke och kunde naturligtvis icke binda mig då jag i princip måste ställa mig åtminstone i hög grad tveksam till hela överflyttningen av förstakammarvalen från kommunala korporationer till särskilda elektor.

Vad kvinnorna och deras valrättsålder beträffar kan herr Trygger icke undgå att erinra sig, att det var han som framställde tanken på, att för kvinnorna skulle krävas högre valrättsålder, att jag då liksom alltid när något sådant framkastats förklarade, att jag icke kunde finna något rimligt skäl för denna högre valrättsålder, men att man alltid kunde överväga, om det skulle kunna bli högre ålder från början och nedgång sedan, ifall högern skulle önska gå på den linjen. Jag har således icke heller i denna punkt på något vis accepterat vad herr Trygger för sin del förordat.

Om det kommunala skattebetalningsstrecket slutligen, såsom herr Trygger kallade det, och som man ju även kan kalla det, har han påstått, att jag uti vårt samtal den 11 nov. skulle ha sagt, att det icke vore meningen att släppa detta. Jag påminner om, att jag förklarade, att det för närvarande icke ingick i regeringens plan att uppgiva detta, men förbehöll mig möjlighet till utvidgningar såväl i detta som i andra avseenden. Jag skall strax återkomma till den utvidgning som i detta avseende skett.

Herr Trygger har slutligen omnämnt, att han vid samtalet den 11 november förklarade sig icke kunna sammankalla sitt parti förrän den 15 november, alltså efter en tidsfrist från måndag till fredag. och han tillät sig att säga, att jag »icke kunde jäva skälen för detta uppskov». Jag är ledsen över att här behöva konstatera ett mycket betänkligt minnesfel. Herr Trygger har själv nämnt, att jag, såsom han uttryckte det, var ytterst angelägen att sammanträdet skulle påskyndas. Han kan icke undgå att intyga, att jag uttryckligen sade ifrån, att den av honom tänkta tidpunkten för högerns partisammanträde måste te sig för mig som alldeles för sen, att jag direkt frågade, om det icke vore möjligt att telegrafiskt inkalla partiets ledamöter, i vilket fall de kunde vara här på onsdagen, och slutligen, att jag redan i detta samtal den 11 nov. uttryckligen förklarade, att om dröismålet bleve så långvarigt, kunde det vara möjligt, att regeringen nödgades utsända meddelande om sin ställning före högerpartiets sammanträde. Observera, att detta sades redan månda-

Kungl. proposition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.

(Forts.)

gen den 11 november. Vid sådant förhållande torde det icke vara en riktig förläggning av vad som senare hände, när herr Trygger framställde det som om man hade steg för steg från hans sida blivit överraskad över, att händelserna utvecklats så snabbt.

Vad för övrigt angår den allmänna karaktären av detta samtal den 11 november var det ju, när vi träffades på måndagen, ännu möjligt, att det skulle kunna komma till uppgörelse, förutsatt att högerens ledande män hade känt kravet på en utomordentligt snabb handling och ansett sig äga befogenhet att omedelbart handla. Men samtalet rörde sig alltså på sådan basis, att ingen av partierna, om vi få kalla oss så, kunde vara i tvivelsmål om, att här visserligen önskades en uppgörelse vare sig genast eller i framtiden, men denna önskan icke kunde och icke fick hindra regeringen att taga sin ståndpunkt, så snart den ansåg sig kunna det och så snart den ansåg det nödvändigt. Detta var vad som sedan skedde och som regeringen på torsdagen den 14 genom mig meddelade herrarna Trygger och Lindman vid deras andra besök. Vi hade nu fattat vår ståndpunkt. Vi hade gjort det efter ingående överläggningar, som pågått under de föregående dagarna. Vi hade kommit till den bestämda uppfattningen, att det program, som sedermera inneslöt i kommuniken och som föreligger utarbetat och motiverat i Kungl. Maj:ts proposition — att det programmet var det minsta, som svensk demokrati i denna stund kunde nöja sig med, om det över huvud taget skall bli tal om den demokratisering som tiden kräver. Att då, vid samtalet med herrarna Trygger och Lindman torsdagen den 14 november, dessa herrarna på sätt och vis ställdes inför en *fakt accompli* från regeringens sida, var en vändning, som jag beklagade vid detta samtal, men som jag icke kunde förebygga eller undvika. Ty viktigare än att iakttaga de mest behagliga former för förhandlingar med första kammarens höger var för regeringen och för landet, att regeringen tog sitt initiativ i sådan tid, att det verkligen blev ett initiativ, mäktigt att leda den demokratiska rörelsen. Och regeringen känner sig djupt övertygad om, att både landet och denna kammarens majoritet skall inse, att vilken regering som än suttit i en sådan situation, den icke skulle ha låtit hindra sig från ett sådant resolut steg i vad jag verkligen vågar påstå bokstavligen var *det psykologiska ögonblicket*, även om man, därest förhållandena varit normala, gärna skulle ha velat giva tillfälle för högerpartiet att närmare överväga saken i förväg.

Herr Trygger klandrade slutligen, att vi vid samtalet på torsdags förmiddag först meddelade, att regeringen i propositionen icke ämnade kräva betald kommunalskatt, utan endast skattskyldighet som villkor för kommunal rösträtt, och att vi icke ens då nämnde något om övergångsbestämmelserna, samt slutligen, att jag förbehöll mig, att meddelandet icke skulle komma till offentligheten, men själv offentliggjorde kommuniken på kvällen.

Vad övergångsbestämmelserna angår, ha dessa icke varit på tal helt enkelt av det skälet att det föreföll oss fullkomligt självklart och naturligt, att, när en så genomgripande förändring uti den kommunala rösträtten sker, denna förändring också bringas i kraft så

snart lämpligen ske kan. Jag skulle kunna åberopa såsom ett prejudikat i den vägen, att det ungefär skedde så vid den föregående ändringen i den kommunala rösträtten. När den väl var definitivt beslutad år 1909 trädde den i kraft den 1 januari 1910. Man bestämde då några månaders längre uppskov, men i alla fall endast ett uppskov till följande år. Det är sant, att hela reformen då fick ligga vilande genom den egendomliga procedur, som den gången användes på den grund att den sammanknöts med grundlagsändringar, men definitivt antaget — såsom vi nu önska få den kommunala rösträttsreformen vid denna urtima riksdag — blev 1907 års förslag icke förrän 1909 och trädde dock i kraft den 1 januari 1910.

Kungl proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Beträffande frågan om meddelande till offentligheten bör det vara naturligt, att det är regeringen som bestämmer, när dess ståndpunkt skall komma till offentligheten och att detta icke bör ske genom underrättelser från ett annat parti. Att återigen regeringen kunde inna sig böra lämna ett sådant meddelande före högerens parti sammanträde, det har, som jag förut sagt, herr Trygger blivit varskodd om redan på måndagen den 11 november; jag underrättade också personligen både herr Trygger och herr Lindman på eftermiddagen den 14 i samma månad, att meddelandet nu måste ske.

Herr Trygger slutade denna del av sitt anförande med att säga, att sällan hade förhandlingar blivit förda på ett så olyckligt sätt som dessa. Jag skall icke för min del uttala något omdöme om det handlag som kan ha visats vid förhandlingarnas förande fastän det kunde vara frestande nog att vända klandret tillbaka mot högerens ledare själva. Jag endast tillåter mig framhålla, att gången av det hela berodde på två omständigheter. Den första, att högeren icke ville börja förhandlingarna i tid i september eller oktober på rimliga villkor, och den andra, att händelserna under den vecka, som började med den 10 november, verkligen voro av den beskaffenhet, att vi nödgades till mycket snabb handling, samt att det därvidlag sattes krav icke blott på regeringen utan även på högerpartiet och dess ledare. Hade högerpartiet i september gått in på förhandlingar på den grundval, som det nu i slutet av november accepterat, är det ju möjligt, att man hunnit en lång väg vid denna tidpunkt, och i varje fall hade vi haft anknäppningspunkter. Det är icke vårt fel, att icke eftergifter från högerens sida gjordes i tid. Hade högerpartiet ännu så sent som under den vecka, som började med den 10 november, själv haft sinne för att det gällde att handla mycket raskt, är det möjligt, att det kunnat komma till en uppgörelse i stora drag. Även det tillfället försumrades emellertid, icke minst genom det för mig obegripliga dröjsmålet med partimötet från måndagen den 11 till fredagen den 15 november.

Detta, mina herrar, om dessa förhandlingar, som härmed torde vara framlagda för offentligheten i den omfattning som behövs.

Jag övergår till några få anmärkningar angående de reella punkter i propositionen, som den föregående talaren berörde. Jag skall först helt kort tillbakavisa hans påstående, att man med propositionen om kommunal rösträtt vid urtima riksdagen skulle ha kränkt

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Ports.)

grundlagens anda. Det finnes ingen rimlig grund för ett sådant påstående. Urtima riksdagen har rätt att behandla varje fråga, som icke rör grundlagsändring, och vi ha för densamma framlagt en sådan fråga, som icke rör grundlagsändring. Det är sant, att den kommunala författningen indirekt också inverkar på första kammarens sammansättning; men det hindrar icke, att för *alla* kommunala författningar äro bestämda fullkomligt samma behandlingsformer, som för andra lagfrågor. Och jag frågar: Vad tror egentligen herr Trygger, att det skulle ha blivit av hela det politiska läget, om regeringen hade efter det system, som har nu rekommenderat, nöjt sig med att fortsätta dessa förhandlingar med honom och herr Lindman, i vilka ingenting blivit från deras sida bestämt utlovat, om även ett allmänt tillmötesgående ställdes i utsikt — fortsätta dessa förhandlingar med fullkomlig oklarhet om de skulle leda till något resultat? Jag frågar, om icke regeringen skulle ha därmed riskerat att försitta tillfället att göra just det ingripande, som vi ansågo vara nödvändigt för att samla på en riktig linje den rörelse, som eljest kunnat taga en oöverskådlig omfattning och oberäknelig riktning.

Herr Trygger har nu tillkännagivit, att högern är beredd att acceptera den lika rösträtten i kommunerna, men han framhäver betänkligheter mot 21-årsåldern, därför att denna skulle lägga, om jag kunde uppfatta honom rätt, tyngdpunkten i kommunerna hos dem, som äro utan erfarenhet och mognad. Jag nödgas då påminna om, att 21-årsåldern för rösträtt i kommunerna är vad som nu gäller, att ingen skulle där bli röstberättigad enligt de nya bestämmelserna annat än den, som nu är det med undantag av hustrur till skattskyldiga män — och mot deras rösträtt har icke, så vitt jag vet, från högern någon anmärkning blivit gjord —, och att det finnes precis samma erfarenhet och mognad hos de blivande röstberättigade som hos de nuvarande. »Tyngdpunkten» kan väl i all rimlighets namn icke flyttas ned till 21-åringar, eftersom de ha rösträtt förut. Tyngdpunkten ligger nu som förut hos en blandning av olika åldrar, beroende på de förutsättningar, som finnas inom varje kommun.

Herr Trygger gjorde starka anmärkningar mot, att vi icke i propositionen upptagit fordran på betalda kommunalskatter som villkor för rösträtt. Jag har i det uttalande till statsrådsprotokollet, som medföljer propositionen, framlagt skälen för denna ståndpunkt, och skall icke trötta med att upprepa dem. Men jag påpekar, att denna jämkning har skett på grund av det ändrade läge, uti vilket hela frågan om det så kallade skattebetalningsstrecket kommit genom den nu slutförda utredningen om det politiska skattebetalningsstrecket. Denna utredning har lett till ett resultat, som ovägerligen visar, att vi icke kunna vidhålla det politiska skattebetalningsstrecket, om vi icke vilja begå den mest uppenbara orättvisa och obillighet mot många, som ingalunda på grund av försumlighet utan på grund av olycka nödgats underlåta att betala skatt. Näväl, har man så accepterat den principen för den politiska rösträtten, så är det klart, att detta får inflytande också på den kommunala rösträtten, och detta sammanhang

är, såsom jag framhållit i mitt yttrande, också från riksdagens sida uttryckligen erkänt samt av vederbörande sakkunnige, som utarbetat utredningen för lagtima riksdagspropositionen, direkt framhållet; de hävda uttryckligen, att om det skulle bli jämkning på skattebetalningsstrecket för den politiska rösträtten, måste denna jämkning också tillämpas på den kommunala. Nu har visserligen gjorts gällande, att det är ett särskilt förhållande, när man stadgar skattskyldighet såsom villkor för rösträtt; och till en viss grad låter detta givetvis säga sig. Men det kan icke göras till grund för en fordran, att man skall bibehålla det ovillkorliga kravet på skattebetalning, såvida man överhuvud erkänner, att fullgjord skattebetalning i vissa fall kan bli för vederbörande omöjlig utan eget förvållande. Skattskyldigheten behåller dock sin fulla verkan på utövningen av rösträtten. Den skattskyldige vet, när han utövar sin rösträtt, att han har att taga konsekvenserna av denna rösträtt eventuellt på sin debetsedel. Han vet också, att skatten av honom uttages, såvida han överhuvud har någon möjlighet att betala. Han handlar sålunda ändock under det ansvar, som man genom skattskyldigheten velat behålla för utövningen av den kommunala rösträtten. Jag tror, att om också detta till en början förefaller en smula främmande, skall man dock snart komma underfund med, att den rena, den klara linjen fordrar att gå på detta avskaffande av skattebetalningsstrecket både politiskt och kommunalt. Och jag behöver icke erinra om vad som många gånger framhållits, att det politiska skattestrecket icke finnes inom mer än några ytterst få länder i Europa, där det för övrigt förmodligen redan vid denna tidpunkt är under avskaffande.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Herr Trygger har angående övergångsbestämmelserna dragit upp en stark svartmålning. Jag skall helt enkelt och kort nöja mig med att framhålla, att det icke finns den ringaste anledning att vänta, att en fullständig brytning med det förflutna, ett fullständigt uppgivande av kontinuiteten uti den kommunala utvecklingen behöver föranledas av bestämmelsernas ofördröjligen ikraftträdande i och för sig. Såsom jag redan har sagt, är det klart, att när den nya rösträtten blivit införd, bör den ock genast träda i tillämpning. Hur man sedan väljer, hur man utövar denna rösträtt, beror naturligtvis på det behov man inom våra kommuner har att få fram nya män och göra gällande nya synpunkter. Vad speciellt beträffar nämnder och styrelser i de kommunala samhällena, kan jag icke finna, att man behöver frukta för, att icke deras kontinuitet skall bevaras, om nämligen vederbörande, som sitta där, gjort sig förtjänta av att behålla sin ställning. För övrigt är genom det proportionella valsättet vid val både till kommunala representanter och till nämnder och styrelser sörjt för, att dessa icke skola sakna kontinuitet, även om det blir en omläggning av majoriteten i vederbörande korporationer.

Mina herrar! Den föregående talarens anförande rörde endast obetydligt vid frågan om den kommunala rösträttsreformens inverkan på första kammaren, och jag har icke anledning att än en gång här uppta till bemötande vad han hade att säga eller framhålla regerin-

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rättsreform
m. m.
(Forts.)

gens skäl. Jag skall i det avseendet hänvisa till vad som är sagt i mitt yttrande till statsrådsprotokollet och vad som för övrigt utan tvivel kommer fram under den blivande förhandlingen. Men det måste jag framhålla, att från regeringens sida kan jag icke finna någon möjlighet att acceptera den tanken, att ett eventuellt beslut om den kommunala rättsrätten i år skulle bli beroende av, om man senare kan enas om grunden för första kammarens sammansättning. Å nej, herr Trygger, läget är sådant, att här verkligen kräves, att man nu går till handling. Nu kan dock icke hela den rörelse, som har samlat sig om regeringens proposition, vara nöjd med att lämna ut avgörandet, om och när det överhuvud taget skall bli en tillämpning av dessa nya bestämmelser, åt majoriteten av denna kammare. Skola vi komma överens, få vi allt komma överens nu, det vill jag redan från första början ha gjort fullständigt klart.

Herr Trygger slutade med att, som så ofta, se saken ur fosterländsk synpunkt och ur synpunkten av de följder, som ett avgörande enligt regeringens förslag kan få för Sverige. Det är med en ganska underlig känsla, som jag gång efter annan måste just till denne talare, som jag trodde dock skulle förstå mig, liksom jag vill försöka förstå honom, framhålla, att detta om fosterlandet och följderna för Sverige det ligger oss, herr Trygger, lika varmt om hjärtat som er. Tro verkligen icke, att det numera skall vara möjligt att framställa saken så, att vi, som hava framlagt förslaget, skulle ha gjort det — jag tror orden föllo så — i yrsel eller för att begagna oss av en orostämning utan att tänka på följderna för fosterlandet! Hur kan man ännu i denna stund i denna kammare tala om att begagna sig av följderna av en orostämning, när man ser, huru världen bokstavligen skakar runt omkring oss? Man skall icke inbilla sig, att den skakningen är alldeles hejdad vid våra kuster, därför att vi nu ha lyckats inrikta rörelsen och söka behålla den i den lugna fåra, som vi ha beträtt i den kungliga propositionen. Man skall vara mycket blind, om man tror, att här blåst upp bara en tillfällig orostämning. Å nej, det är något annat, något som till och med fått ett uttryck i allmänna valmansförbundets senaste manifest, vilket herr Trygger i detta sammanhang tycks ha förgätit. — Det är en verkligt »kraftig strömning, som går fram över världen, att på det mest vittgående sätt göra folkens breda lager direkt ansvariga för staternas öden» — så talade allmänna valmansförbundet häromdagen. Jag tror, att man i denna kammare en gång för alla böra göra klart för sig, att detta är det minst starka uttryck, som kan givas åt det verkliga läget.

Mina herrar! Det är icke på grund av önskan att begagna tillfället, icke av skrämsel, icke för att sätta något slags revolutionärt hot mot första kammaren, som regeringen framlagt denna proposition. Denna regering har under den tid den suttit på sina poster, som jag tror, visat att den både vill och kan sörja för ordning och lugn i landet, om den också har kunnat använda mindre i ögonenfallande medel, än vissa andra regeringar gjort — erfarenheten borde ha visat, att dessa mindre medel i alla händelser varit mycket effektiva. Denna regering kan å andra sidan, ehuru den alltid företrätt det ovill-

korliga kravet på ordning, icke underlåta att framhålla den varningen, att, om icke berättigade krav i en sådan tid som denna verkligen tillmötesgår, då blir det för varje regering, för var och en, som överhuvud taget skall ha ledningen, utomordentligt svårt att trygga, att den stora rörelsen håller sig inom sådana fåror, som för samhället äro lyckliga. Vi hava framlagt denna proposition, och hava framlagt den nu, i den djupa känslan av, att det nu gäller att verkligen göra slag i saken. Ännu är det möjlighet att giva den svenska demokratien övertygelsen, att man i Sverige äntligen uppger den orimliga nej-ståndpunkt, som tyvärr så länge har karaktäriserat hållningen gent emot de stora författningsreformerna hos Sveriges högerparti. Det skulle lända icke blott till en utomordentlig känsla av befrielse över hela landet just nu, om den stora frågan komme till sin lösning. Jag vågar av fullt hjärta och med den allra varmaste övertygelse säga, att den som tänker på Sveriges framtid, såsom herr Trygger nyss sade, han tager nu detta lugna men bestämda steg framåt just för den framtidens skull. Ty icke skall någon säga, att den framtiden blir lugnare, lyckligare eller för landets framåtskridande bättre, om man nu ännu en gång säger nej, än om man nu verkligen tager det steget, som borde ha tagits för längesedan.

Kungl. proposition ang. kommunal röstretsreform m. m.
(Forts.)

Herr Östberg: Herr vice talman, mina herrar! Det var utan tvivel en lycklig tanke, då representationsreformens grundläggare införde stadgandet att val till riksdagens första kammare skulle förrättas av stadsfullmäktige och landsting. Detta stadgande har emellertid fört med sig två olägenheter. Den ena är, såsom redan förut framhållits, att första kammarens sammansättning i visst avseende är beroende icke på grundlag utan på civillag. Men det har också fört med sig den olägenheten, att, då man riktar sitt angrepp mot den nuvarande första kammarens sammansättning, vilken man anser lägga hinder i vägen för vissa demokratiska reformkrav, man har vänt sig mot den kommunala röstretsskalan och i första hand mot densamma.

Jag tror icke, att angreppen på den kommunala röstretsskalan egentligen bottna i missnöje med den kommunala hushållningen sådan den under nuvarande förhållanden utvecklats, ty någon anledning till missbelåtenhet med denna kommunala hushållning kan efter min mening i stort sett icke föreligga. Den demokratisering, som skett genom den senaste sänkningen av census, har tillfört den kommunala organisationen allt flera av de radikala elementen, som kunnat vid de äldre ledamöternas sida taga del i den kommunala hushållningen.

Det är icke heller en ringa sak, som vår nuvarande kommunala hushållning omfattar. Därom kan man få en föreställning, om man erinrar sig, att den kommunala förvaltningen för närvarande rör sig med högst betydande utgiftssummor och en högst betydande upplåning. År 1914, det sista år, för vilket allmän statistik ännu är tillgänglig, belöpte sig kommunernas utgifter i vårt land till 237 miljoner kronor; härtill kommo landstingens utgifter med 18

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

miljoner kronor. Kommunernas skulder utgjorde då 665 miljoner kronor, vartill kommo landstingens skulder med 25 miljoner kronor. Utav denna oerhörda ekonomiska förvaltning belöpte sig den allra största delen på städerna. Deras skuldsumma utgjorde 588 miljoner, deras utgifter 168 miljoner kronor. I direkta kommunala utskylder — de som grunda sig på taxeringen av inkomst och fastighet — utdebiterades samma år 107 miljoner och i landstings-skatt 8 miljoner kronor. Det är således högst betydande tillägg till skatterna till staten, som genom den kommunala hushållningen påföras de särskilda medborgarna i våra kommuner. Och den kommunala hushållningen hos oss — i motsats till vad som förekommer i utlandet — har en obegränsad beskattningsrätt.

Under de år, som gått till ända sedan 1914, har denna kommunala hushållning, delvis påverkad av dyrtiden, i högst väsentlig mån stegrats. För Stockholms stad ställer sig under innevarande år dess skuldbelopp till $\frac{1}{4}$ miljard — 250 miljoner kronor — och det utskyldsbelopp, som stadsfullmäktige pålägga stadens invånare, är icke mindre än 42 miljoner kronor. Det är således en högst betydande förvaltning, som den kommunala representationen har att svara för, och man måste väl i avseende på denna förvaltning med dess vittgående följder för den enskilde medborgaren ställa det krav, att den skall kunna med omsikt och sparsamhet fylla sin uppgift.

Kommunernas förvaltning sker för närvarande genom ett enkammarssystem — det är stadsfullmäktige i städerna och kommunalstämorna eller kommunalfullmäktige på landet, som äro så godt som ensambestämmande, åtminstone i vad det gäller skatters uttagande. Ett enkammarssystem har man utdömt på det rent politiska området, men vill bibehålla det på det kommunala och vill förvärra det genom krav, som nu ställas på demokratisering av kommunalstyrelsen. Den garanti, som förut funnits i fråga om den kommunala hushållningen, har huvudsakligen bestått däri, att denna hushållning i stort sett utövats av medelklassen i stad och på landsbygd. Denna medelklass har vetat, att utav de utgifter, som komme att beslutas, den genom sin skattskyldighet i första hand skulle drabbas. Saken ställer sig naturligtvis annorlunda, om man inför en lika rösträtt för deltagande i det kommunala livet och således skaffar undan den garanti, som legat i de förutvarande bestämmelserna, samt därmed ock åsidosätter den medelklass' huvudsakliga inflytande, som hittills haft inflytande å den kommunala förvaltningen. Det är påtagligt att då man giver lika rösträtt åt var och en, som fyllt 21 år, måste detta medföra väsentliga förändringar.

Nu har sagts, att denna åldersgräns icke är så mycket att fästa sig vid, då den redan nu förekommer. Men denna åldersgräns modereras för närvarande av de övriga valrättsbestämmelserna. När dessa övriga bestämmelser tagas bort, måste åldersgränsen verka så mycket mer destruktivt. Och det är besynnerligt, att man skall för riksdagens andra kammare, då man för det politiska livet in-

fört två-kammarsystem, anse sig böra ställa högre åldersgräns än vad man nu anser behöfligt för det en-kammarsystem, som finnes och som även för framtiden skulle förefinnas inom kommunerna. Det förefaller, som om det enklaste krav på jämlikhet härvid vore, att åldersgränsen sattes lika för denna kommunala förvaltning som för val till riksdagens andra kammare, nämligen fyllda 24 år.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

I den kungliga propositionen har man fortfarande fasthållit vid och ansett det innebära en viss garanti, att skattskyldigheten till kommunen skall vara grundläggande för rätten att deltaga i kommunala val och därmed den kommunala förvaltningen. Denna skattskyldighet har man dock icke låtit utan vidare gälla, ty det finns en del skattskyldiga, oskiftade stärbhus, juridiska personer o. s. v., som man icke vill tillerkänna någon röst, oaktat deras skatteplikt kan vara kanske den allra största inom vederbörande kommuner. Man har således icke velat behålla den fulla konsekvensen av skattskyldigheten, utan utslutit vissa skattskyldiga från deltagande i de kommunala angelägenheterna, ett utslutande, som ju ur formell synpunkt måste vara mycket obefogat, så mycket mer obefogat som man i ett avseende tillagt skattskyldigheten en mycket stor betydelse. Man har nämligen tillagt skattskyldighet en så stor betydelse, när det gäller gifta män, att denna skattskyldighet för mannen skulle medföra rösträtt även för den gifta kvinnan. Man säger i den kungl. propositionen: »Att även hustrurna till de kommunalt skattskyldiga erhålla rösträtt, lägger uppenbarligen tyngdpunkten vid kommunala avgöranden hos dem, som inom kommunen hava bildat familj och sålunda äro starkast bundna vid kommunens gemensamma intressen.» Men varför de som i kommunerna ha bildat familj, skulle vara starkare bundna av kommunernas gemensamma intressen än den ogifta fastighetsägaren, som kanske där har den största fastighet, eller den ogifta industriidkaren, som där bedriver den största näring, vilken näring eller fastighet ständigt är förenad med kommunen och icke kan flyttas därifrån, är svårt att förstå. Den gifte arbetaren kan ju i dag bo i en kommun och i morgon allt efter arbetstillfällena bo i en annan. Det är omöjligt att förstå, att just giftermålet skall binda en person varaktigare vid kommunen än den gifte, som där kan ha stora ekonomiska intressen.

Det är naturligtvis så att man ansett lämpligt att tillföra röst rätt åt den gifta kvinnan i kommunala angelägenheter, en rösträtt, som ju i och för sig kan vara mindre att invända emot. Vill man i alla fall draga konsekvenserna av allt detta, att de som ha varaktigt intresse i kommunen också böra på denna grund åtnjuta särskild rösträtt — såsom ju kommer att äga rum genom denna så att säga familjerösträtt — skall man naturligtvis också låta samma åskådning leda därtill, att den, som har fastighet inom kommunen och som för denna sin fasta egendom är särskilt beroende av de kommunala anordningarna, också blir tillerkänd rösträtt för denna sin fastighet oberoende av övriga förhållanden.

Det är rätt egendomligt för övrigt, att denna flertalsrösträtt för de gifta, som förekommer första gången i det av herr Hammar-

Kungl. proposition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

skjöld såsom justitieminister på sin tid framlagda förslaget om val till andra kammaren, nu går igen, oaktat det då förkättrades. Ty praktisk blir det så, att den gifte mannen utövar rösträtt för sig och sin hustru och i regel således får två röster. Men om så är, borde ock fastighetsägaren, som är mera varaktigt bunden vid kommunen än den om saknar fastighet, tillförsäkras större inflytande på kommunens angelägenheter.

Om man således för den kommunala hushållningen skulle -- och efter min mening bör man det även vid en stark demokratisering -- uppställa krav på dels att åldersgränsen för valrätten inom kommunerna höjes, dels ock att särskilt de, vilka inom kommunerna äga fast egendom, bli lika gynnade som de, som inom kommunerna bildat familj, så bör man också efter mitt förmenande bibehålla fordran på, att de som hava skattskyldighet, också skola fullgöra sin skattskyldighet. Nu säger man: Det skall man bota på annat sätt; man skall medge införsel i lön och vidtaga kraftigare tvångsmedel att få ut skatten. Det är ganska underligt, hur det går här i världen. För åtskilliga år tillbaka ansågs införsel och tvångsåtgärder vid skatteindrivning som skulle vidtagas genom arbetsgivarna, vara något som kränkte den personliga friheten och vore ytterst odemokratiskt. Nu vill man åter igen ha införsel såsom en demokratisk åtgärd, och man säger nu, att man därmed skall bota olägenheterna av, att taga bort fordran på fullgjord skatteplikt. Men om man botar på det sättet, kan ju kravet på skattskyldighetens fullgörande stå kvar, det får ju då icke så stor betydelse. I varje fall är det väl så, att om man bygger rösträtten på skattskyldigheten, det icke går an att blunda för, att en skyldighet, som icke behöver fullgöras, icke är någon skyldighet. Det har här sagts, att när den skattskyldige går att genom sitt röstande utöva sitt kommunala inflytande, vet han vilken påföljd som kan drabba honom, och detta får vara nog, men han vet ju också att han kan undandra sig skatt på flerahanda sätt och att det ej skulle beröva honom rösträtten, om så lyckas.

Om således redan de allmänna nya grunder för den kommunala förvaltningen, som i regeringspropositionen föreligga, måste hos dem som hava sinne för och erfarenhet om vikten av den kommunala hushållningen, väcka betänkligheter, måste än större betänkligheter väckas därav, att regeringen föreslagit ett rent upplösningsförfarande för de kommunala församlingarna och institutionerna. Herr statsministern sade, att det fanns prejudikat på det. Det finnes väl dock icke prejudikat på att de som blivit valda för en viss tid utan vidare fått den mandattid förkortad, för vilken de blivit valda; men så skulle här ske. Detta förfarande förefaller att vara ett rent bolschevistiskt drag, att skicka hem dem, som äro valda under lagliga former, före utgången av deras mandattid. Vad som år 1910 ägde rum, var att man förkortade tiden för dem som *då* valdes, men det finns icke, så vitt jag vet, exempel på att man skickat hem dem som blivit valda till stadsfullmäktige eller andra kommunala representationer före utgången av den tid, för vilken de lagligen blivit utsedda.

Det är dessa övergångsbestämmelser, som, trots vilken god tro

man kan ha. hota vår kommunala hushållning på ett mycket betänkligt sätt. De hota att bryta den kontinuitet, som man där måste fordra med den betydande finansförvaltning, som där i våra storstäder äger rum. Kammaren skall tänka sig, att storstädernas finansförvaltning är dock nu sådan statens var för några tiotal år sedan. Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping hava nu budgeter, som likna statsverkets för ett femtiotal år sedan. Det går icke an att utleverera detta åt ett demokratiskt envælde utan att man skapar några garantier för en sund och förständig kommunalpolitik. Den upplösning, som här sättes i fråga är högst betänkelig ur den kommunala hushållningens synpunkt, och jag kan icke underlåta att mot densamma inlägga just ur den kommunala hushållningens synpunkt en vördsam gensaga.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform. m. m.
(Forts.)

Genom hela den anordning, man nu vidtager, hoppas man, att de nya demokratiska församlingarna i stadsfullmäktige och landsting skola bliva mera skickade att välja en behaglig första kammare. Det är första kammaren man vill åt. Man har ansett den vara ett hinder för vissa reformer, som man velat driva fram. Detta hinder skall nog vid närmare eftertanke visa sig icke hava varit så svårt. Men om nu då också dessa representationer kunna komma att fullgöra sitt uppdrag att utse förstakammarledamöter på ett mera tillfredsställande sätt för majoritetens innehavare i riksdagen än nu, så står den frågan öppen, om de också komma att bliva i tillfälle att sköta den kommunala hushållningen lika väl, som den hittills i stort sett har fortgått. Och den frågan måste ju framställas, om det icke trots den lyckliga tanke, som utan tvivel från början låg däri att låta första kammaren väljas av stadsfullmäktige i städer och av landstingen, skulle kunna finnas en utväg att låta den kommunala hushållningen vara för sig och valen till första kammaren för sig. Härigenom skulle man, när man vill åt första kammarens sammansättning, slippa att också på samma gång onödigtvis äventyra den kommunala hushållningen. Den tanken förtjänar utan tvivel att övervägas. Och måhända skulle man på den vägen kunna finna ett uppslag, så att man skulle kunna bliva i stånd att skaffa de nödiga garantier, som efter min mening saknas i den kungl. propositionen för den kommunala hushållningen, och låta denna anordnas på det sätt dess egenart kräver och låta det politiska livet i det stora hela taget vara för sig.

Den utveckling av det politiska livet, som utomlands ägt rum, har ju, som var och en vet, ofta karakteriserats därav, att det hemfallit åt vad man kallar yrkespolitici. Advokater och tidningsmän ha i allt större utsträckning bemäktigat sig det politiska livet, och de ha använt denna politiska maktställning till att bevара sin egen. Naturligtvis kommer utvecklingen att så gå även här; men på den kommunala hushållningens område vore det utan tvivel en olycka, om den utvecklingen skulle få allt för stort insteg. Det är dock högst betydande värden, som därvid stå på spel, och det kan högst allvarligt drabba de enskilda kommunmedlemmarna.

För min del tror jag icke, att de nya rösträttsbestämmelserna sko-

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

lä tillföra den kommunala hushållningen ökad sans och ökad kraft, och jag fruktar, att hela detta tal om att personligheten skall göra sig gällande, hela detta tal om rättvisa och jämlikhet skall utmynna däri, att personligheten icke alls kan göra sig gällande, att rättvisan och jämlikheten få på många håll sitta emellan, och kanske till sist det kommer att gå i den kommunala förvaltningen så, som det utomlands på många ställen har gått, nämligen att bakom de vackra fraserna det krassaste penningeintresse sticker upp, vilket väl förstår att begagna för sina syften den kommunala hushållningen och som väl förstår, att de allmänna vackra talesätten äro karamelldeviser, vilka man kan taga fram, när de behövas, men i övrigt fullföljer man sina ekonomiska syften, även om dessa icke stå i samklang med samhällets.

Då man sätter medelklassen ur spelet, såsom genom föreliggande förslag sker, då står man, efter vad jag tror, inför den faran, att ensidiga ekonomiska intressen till slut skola bliva bestämmande; och då jag för min del icke velat utan vidare medverka till att öppna dörren för en sådan fara inom vår så vidsträckta och så omfattande kommunala hushållning, har jag ansett mig pliktig att här påpeka de fel, jag anser vidlåda den kungl. propositionen. Den kan medföra en fara från ett helt annat håll än man nu tänker sig.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag hade icke tänkt att besvära kammaren med något yttrande i dag, men den förste ärade talarens anförande tvingar mig därtill. Jag ansåg det nämligen nödvändigt, att efter de påståenden, som han gjorde, något sadet ifrån vårt håll närmast, ty en del av hans angrepp riktades ju särskilt mot det parti jag tillhör. Emellertid skall jag glädja kammaren med att jag efter det ingående anförande, som herr statsministern här nyss hållit skall försöka att fatta mig kort och särskilt icke tillåta mig att ge mig in på de punkter som han redan upptagit.

Emellertid slog det mig genast med undran, att den förste ärade talaren, som jag så obetingat beundrar i många stycken, kunde här framföra sina meningar på det sätt, som han gjorde. Det föreföll mig, som om han hade stått här och talat under samma förhållanden, som rådde i världen för några år tillbaka, och som om hela den väldiga, nu pågående rörelsen hade lämnat honom så gott som oberörd. Jag får dock säga, om jag skall döma efter det intryck man har fått av högerpressens uttalanden under dessa omvälvningens tider, att jag i första början fick den uppfattningen, att högern kände, att nu var en besökelsens tid och att det nu gällde att ge upp gamla ståndpunkter såsom omöjliga att längre försvara. Men när det sedan visade sig, att just vår gamla väl disciplinerade och sansade organiserade arbetarrörelse var mäktig att få hand om skarorna och leda deras reformvilja in i sunda banor, och den fara för överhängande omstörtning, som man i början fruktade på högerhåll, tycktes åtminstone för ögonblicket avlägsnad, ja, då fick man det intrycket, att det gamla modet steg igen, och att man skulle vara beredd att igen försöka ett nej gent emot folkets krav på en fri demokratisk

författning. Det smärtade mig, att man så snart kunde glömma, vilken tid det var, som man levde i.

Det var nu särskilt två saker, som den ärade talaren anförde och som statsministern icke egentligen tog upp, som jag skall be att få belysa med vittnesbörd om den erfarenhet, som gjorts på dessa områden. Herr Trygger talade om att det icke kunde vara något verkligt samhällsintresse att genomföra en förändring i den kommunala förvaltningen, ty man kunde väl göra gällande, att den kommunala förvaltning, som hittills varit rådande, vore synnerligen god. Det förvånade mig, får jag säga, på det allra högsta, att ett sådant uttalande kunde göras. Visserligen erkänner jag såsom den föregående talaren, att den kommunala förvaltningen på många områden visat prov åt vilka man bör ge det varmaste erkännande, men att ge den betyget såsom i sin helhet synnerligen god, det kan jag icke vara med om. I stället har erfarenheter tvingat fram ordet om »det kommunala vanstyret».

Kungl. proposition ang. kommunal rösträtsreform m. m.
(Forts.)

Om jag tänker på t. ex. hur det är ordnat med mjölkfrågan i Stockholm, där det endast undantagsvis kan beredas spädbarnen den mjölkkvantitet, som för dem är ansedd som nödvändig, så undrar jag, om man kan säga, att det är bevis på en synnerligen god kommunal förvaltning. Och tänker jag sedan på hur bostadsfrågan icke blott i Stockholm, utan även i andra samhällen blivit skött, så undrar jag, om icke betyget kommunalt vanstyre är mer på sin plats. I denna stund som är finns det — jag tror — omkring ett hundra familjer i vår huvudstad, som bo på det sättet, att gymnastiksalar och skolsalar äro indelade i små bås genom halvhöga väggar, där den ena familjen bor alldeles inpå den andra utan någon möjlighet att känna att de äga ett hem. Men icke ens detta är längre möjligt att uppehålla, utan de olika familjemedlemmarna skola nu såsom nästan till hälften förbrytare förvisas till arbetsinrättningen för att där skiljas åt, de manliga åt ett håll och de kvinnliga åt ett annat och bohaget snart sagt för alla himmelens vindar. Ett sådant ordnande av bostadsfrågan är och blir kommunalt vanstyre. Och vad vi, den ringa minoriteten i stadsfullmäktige, försökt för att här få bättre förhållanden till stånd har mötts med ett bleklagt nej. Så sent som i denna höst förklarades från en av högerns ledare inom Stockholms stadsfullmäktige, att bostadsfrågan löstes allra bäst på det sättet, att en mängd av våra dugande arbetare tvingades att flytta ut från staden. Då bleve det så småningom möjlighet att här erhålla rum! Jag bestri-der sålunda herr Tryggers uttalande på det bestämdaste; och erfarenheter från andra platser, om också kanske icke fullt så hårda, kunna styrka vad jag säger, nämligen att på många håll inom den kommunala förvaltningen rått ett fullkomligt vanstyre.

Den andra punkten jag särskilt ville rikta mig emot var, att herr Trygger uttalade en förundran över att vi från vänsterhället med sådan bitterhet angrepo skattestrecket. Det synes mig, att den bitterheten borde det icke vara så svårt att finna förklaring till. Ty hur har detta verkat? Jo, visserligen — och det är endast därpå man i allmänhet tänker — så, att en och annan försumlig skattebetalare

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

tvingsats att betala sin skatt, en som kunnat göra det, men så litet känt sin förbindelse med samhället, att han icke velat; men det har också verkat på det sättet, att många, många, som *icke kunnat* betala sin skatt, på den grund förklarats såsom mindervärdiga medborgare i kommun och stat. Det har förekommit, att en person t. ex., som råkat hemsökas av sjukdom vare sig för egen del eller för någon av sina familjemedlemmar och på den grund tätt sin ekonomi förstörd, till råga på allt elände också av samhället förklarats som mindervärdig medborgare. Det har förekommit exempel i mångfald på att personer, som genom nödtvungen arbetslöshet icke haft någon som helst inkomst under långa tider och kommit efter med allting, sedan just på den grund stått oförmögna att betala sin skatt. Jämte vad de lidit av arbetslöshetens nöd skola de också straffas med att mista sin medborgarrätt. Och det allra bedrövligaste är väl, att under mobiliseringen, då de unga kallades ut för att, som det hette, försvara vårt land och de icke fingo sådant understöd, att det på långa håll räckte åt familjen där hemma, de till tack för denna sin, som det ansågs, högelingen fosterländska gärning fingo den lönen, att de berövades sin medborgarrätt. Är det underligt, om ett streck, som tar sig sådana uttryck, är förhålligt för allt vad vänsterfolk heter?

Den ärade talaren visste ingen annan förklaring till denna företeelse än den, att arbetarna icke ansågo rösträtten värd den uppoffring, som skatteplikten innebar. Jag vill tillbakavisa en sådan förklaring. Ja, den ärade talaren får ursäkta mig, om jag säger, att jag anser det som ett hån mot Sveriges arbetare att framkasta en sådan beskyllning. Jag har sett exempel i mångfald på personer, som av sina arbetsförtjänster sparat och sparat under stor uppoffring för att kunna betala sin skatt och så rädda sin medborgarrätt. Jag har sett än flera exempel på personer, som lidit bitter nöd och icke velat gå och söka hjälp i fattigvården för att kunna betala sin skatt och därmed bevara sin medborgarrätt. De stodo inför valet att skaffa sig en möjlighet att kunna existera utan för stora bekymmer genom hjälp av fattigvården eller också betala sin skatt och lida nöd, och de valde det senare för att behålla sin medborgarrätt. Jag vågar säga, att den, som gör på det sättet, är höjd över misstanken att icke anse medborgarrätten värd det offer, som skattepliktens fullgörande innebär.

Den ärade talaren frågade för övrigt, om tiden nu vore kommen att göra en sådan genomgripande förändring, som i den kungl. propositionen föreslås. Gent emot den frågan vill jag ställa en annan: när är egentligen tiden inne för genomförandet av en sådan förändring? I lugna tider är det icke alls tid, när folket i val gång på gång uttalat sig för saken, är det icke alls tid, under världskriget var det icke tid, på våren 1918 icke heller, nu icke heller. Det frågas: när skall tiden komma?

Den ärade talaren yttrade i slutet av sitt anförande såsom ofta stolta manliga ord. Han talade om huru Sveriges rike måste bestå till dagarnas ända, men att den nuvarande oron var blott som en krusning på ytan. Det synes mig, att den omstörtning, av gamla

— såsom synnerligen väl hoptimrade ansedda — statsförfattningar, som ägt rum i dessa dagar, skulle giva till känna, att det är mer än en krusning på ytan. Det är väldiga böljor, vågar jag säga, från djupen, som äro i rörelse. Frågan blir då: vilja vi samla dessa mäktiga krafter, som nu äro i rörelse, så att de med hela sin makt må föra vårt samhälle och vårt land fram mot lycka och frid, eller vilja vi, att dessa väldiga makter utan möjlighet att ledas i ordnad verksamhet skola gå ödeläggande fram över värden, som för oss äro heligare än alla andra? Det synes mig, som om en klok och sund omtanke om Sveriges bestånd skulle kräva, att dessa mäktiga krafter samlades till ett enigt arbete för Sveriges väl, och det är åtminstone vår uppfattning på vänstersidan, att just det kungl. förslaget öppnar portarna härför. I och för sig skulle denna möjlighet till lösning av författningsfrågorna bereda ordning och frihet i vårt land, redan detta en utesägligt dyrbar vinst. Men det skulle sedan öppna möjligheterna för ett fortsatt reformarbete. Och det skulle, såsom från industrien är vittnat i dessa tider, också öppna möjlighet till att under inre ordning och frid få arbeta vidare på att under den kommande kritiska tiden upprätthålla hela vårt lands industriella verksamhet, rädda vårt folks utkomstmöjligheter och arbetsmöjligheter.

Det är med ett ord, synes det mig, ett i sanning fosterländskt arbete att söka samla krafterna till ett enigt arbete för Sveriges väl. Då svarar herr Trygger: ja, det är just den där enigheten, som vi inbjuda till, vi vilja enighet. Men av de förhandlingar, som förts, hava vi fått det intrycket, att viljan till enighet är bra ensidigt färgad. Vi känna igen talet från 1914. Då inbjöds också folket till enighet om en för vårt land då viktig frågas lösning, men den enigheten skulle uppnås uteslutande på högerkommando. De, som ville vinna någonting, skulle gå på högerens linje och ingen annan. Jag tror, att den tiden är försutten, när enighet vinnes på högerkommando.

Då vädjar herr Trygger till nyval. Jag förstår för min del icke vad med dessa val skulle vinnas. Svenska folket har gång på gång under senare år i val uttalat sig för en författningsreform, senast ordentligt och tydligt vid de senast hållna valen. Det är ingen anledning att säga till Sveriges folk: dessa tider, som nu hava kommit och som fört fram demokratin till seger, tro vi hava omstämt eller uppfattning, så att ni nu vilja stänga vägen för demokratin! Nej, svenska folket har uttalat sig, och om dess vilja kan enligt min mening icke råda mer än en enda uppfattning.

Sedan ville jag bara till sist taga upp en förebräelse, som den ärade talaren riktade till vänstern. Han ville göra gällande, att vi om icke högeren vill taga detta förslag, skulle vara redo att uppmana folket till olagligheter, och han förklarade, att ett sådant vårt handlande var ovärdigt. Jag vill då säga, att den uppfattningen av vårt handlande är, tror jag, alldeles grundfalskt. Om herr Trygger kände litet till vårt arbete och till folkstämningen, så skulle han veta, hur från ledande håll inom våra arbetareläger, de högsta och hela vägen

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rättsreform
m. m.
(Forts.)

ned, just nedlagts ett intensivt arbete på att förebygga oordning och att i stället samla såvitt möjligt alla krafter till att gå fram på lagliga vägar emot en fri författning. Och att detta arbete hittills lyckats så väl, därför tror jag, att vi få vara de ledande liksom de djupa leden mycket tacksamma. Men jag kan ju få säga, enligt den inblick jag liksom många andra äger i förhållandena, att vi icke våga lova, att om detta folkkrav nu mötes med ett bleklagt nej, det skall kunna lyckas oss att i fortsättningen låta förstånd och sans komma att råda i alla hänseenden. Och jag får kanske också säga, att den allmänna värnplikten, som länge ansågs såsom det säkraste vapnet mot den s. k. inre fienden, åtminstone både öster och söder om oss visat sig vara själva banen för de besittande klassernas privilegier. Jag tror, att det icke är värt att för mycket lita på att våra värnpliktiga, ben av våra ben, om det gäller, skola skjuta ned dem, som vilja kämpa emot den 40 gradiga skalan och andra samhällsorättvisor.

Jag har icke velat säga detta som ett hot. Så dum är icke jag, och jag tror icke någon annan heller på vänsterkanten, ty det förstå vi, att herr Trygger liksom de allra flesta bland högern äro så pass mycket svenskar, att ett hot icke biter, att de då i stället känna sig mera manade att stå emot. Jag håller dem räkning för att de äro så mycket svenskar, men jag vågar säga, att om vi öppet och klart omtala verkliga förhållandet, det är av den orsak, att det skall beredas var och en, även högern, möjlighet att med kallt huvud och klart omdöme bedöma läget, veta, hur det verkligen förhåller sig, och på den grund kunna fatta beslut. Är det någonsin ansvar över vår gärning, så är det i dessa tider, och vi alla, som önska lugn och ordning, framåtskridande och frähet, ett lyckligt Sverige och ett fritt Sverige, vi må betänka oss åtskilliga gånger, innan vi fatta vår ståndpunkt i den föreliggande frågan. Som vi se det från vårt håll, är vad regeringen bjudit det minsta, som svenska folket begär.

Herr Swartz: Herr talman! Det är närmast med anledning av den redogörelse över herr statsministerns samtal med mig, som herr statsministern nyss har avgivit, som jag känt mig uppfordrad att begära ordet, ingalunda för att på något sätt jäva riktigheten av det återgivande av vad som därvid förefallit, som herr statsministern lämnade, utan närmast för att giva en förklaring över ett moment, som möjligen skulle kunna tarva en sådan. Det är alldeles riktigt, såsom excellensen sade, att vårt första samtal ägde rum den 17 september, och att det andra samtalet icke ägde rum förr än den 18 oktober. För att man icke skall draga några som helst oriktiga slutsatser av den tämligen långa period, som förflöt mellan det första och det andra samtalet, vill jag säga, att det, att jag icke förr än den 18 oktober kunde fortsätta samtalet, helt enkelt berodde på den omständigheten, att jag icke förr än den 17 oktober blev i tillfälle att personligen träffa herr Trygger, och det är ju givet och klart, att då det gällde en sak av den största vikt och betydelse såsom den föreliggande, dess behandling icke gärna kunde över-

lämnas åt annat än ett muntligt samtal. Herr Lindman träffade jag redan den 17 september på aftonen och delgav honom då vad som hade förekommit, men på grund av vistelse på olika orter och svårigheten att vid den tiden sammanträffa, lyckades det mig icke att tidigare träffa herr Trygger. Däri låg naturligtvis icke någon som helst ens *tanke* från min sida, att man genom ett uppskov skulle på något sätt försumma tillfället till en eventuell hastig behandling av den fråga, som utgjorde föremålet för samtalet mellan herr statsministern och mig. Jag ansåg detta så mycket mindre, som ju den förutsättning, varifrån vi båda utgingo, var, att ingenting skulle komma i fråga att föreläggas riksdagen förr än till nästa lagtima riksdag, och som i alla händelser ett beslut från högersidan icke gärna kunde fotas annat än på ett beslut av partiet, vilket icke gärna kunde vid den tiden sammankallas. Det är således det enkla sammanhanget i detta fall.

Jag vill nu emellertid med avseende på själva saken och frågan om högerns förhandlingsvillighet erinra därom, att om än högerns ledare i oktober intogo den ställning, som väl, efter vad som under våren passerat, å högerpartiets vägnar var den för dem enda möjliga, och angåvo såsom basis för en förhandling, att den skulle vara förutsättningslös — vari givetvis också låg inneslutet, att man icke absolut motsatte sig den lika kommunala rösträtten, utan vari endast låg, att man icke kunde obetingat ansluta sig till den lika kommunala rösträtten med uteslutande av alla andra möjligheter — det väl kanske icke är alldeles riktigt, att man därav får sluta sig till, att ovillkorligen samma ståndpunkt skulle intagas i november. Jag antager, att varken hans excellens herr statsministern eller regeringen i övrigt anser sig kunna säga, att deras ställning är fullkomligt densamma i november, som den var i oktober och september. Vi hava ju för övrigt fått påtagligt bevis för att så icke är fallet, eftersom nu ett förslag föreligger för urtima riksdagen, med avseende varå i oktober och september aldrig var tänkt annat, än att det skulle föreläggas för den lagtima riksdagen. Men är det så, att en ändrad uppfattning har gjort sig gällande på det hållet, kan man väl också erkänna det befogade och naturliga i, om även hos högern en annan uppfattning gör sig gällande i november än i oktober. Gör man icke det, vill det nästan svåras mig, som om han ville mäta andra med annat mått, än det man måste förbehålla för sig själv.

Jag kan icke annat än beklaga, att den förhandling, som nu ägt rum i november, icke lett till något definitivt resultat. Jag kan bestyrka vad som redan från herr Tryggers sida framhållits, och jag kan göra det ytterligare på grund av min egen kännedom om förhållandena, att förhandlingsvilligheten från högerns sida på den av herr statsministern förut och även nu angivna basen var förhärskande, och att inga svårigheter därvidlag från högerns sida hade mött. Jag tror icke heller, att den siste talaren har fullt rätt, när han säger, att högern skulle vara förhandlingsvillig och vara med om en överenskommelse under förutsättning endast att det blir

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
röst-rättsreform
m. m.

rena högersynpunkter, som därvidlag fa göra sig gällande. Det vill synas mig, att vad som i det avseendet på senare tiden framkommit från högerhall borde vara tillräckligt för att Java ett sådant uttalande från hans sida.

(Forts.)

Lämnelertid är ju saken nu som den är. En överenskommelse har icke kunnat träffats. Jag vill då säga, att mig synes det, att förhållandena för närvarande äro sådana, att det nog icke är rätta tidpunkten att fördjupa sig i vad som har varit och allra minst att därvidlag förebrå den ene eller den andre vad han vid det ena eller det andra tillfället har gjort eller icke gjort. Jag är för min del vilig att erkänna försummelse från min sida. Jag är övertygad om, att samma villighet borde finnas och nog också finnes på den andra sidan. Det kan icke tjäna någonting till att i detta fall, som det heter, »renovare infandum dolorem». Vad vi måste göra är nog att söka se framåt så mycket som möjligt. Förhållandena äro nog sådana att de starkt mana till att så småningom söka åvägubringa enighet inom det svenska folket. I den delen vill jag lägga till några ord till vad jag förut nu har sagt. Jag erkänner för min del oförbehållsamt, att tiden för vår författnings omläggning i rent demokratisk riktning nog är kommen. Runt omkring oss pågår en sådan utveckling, och denna utveckling forceras på grund av de förhållanden, som där äro rådande, i mycket kraftigt tempo. Jag har icke hört någon, som vill motsätta sig en utveckling i samma riktning här inom landet. Den, som utan vidare säger, att här har sagts eller kommer att sägas ett absolut nej till det ena eller det andra, han föregriper, tror jag, händelserna och gör sig skyldig till ett påstående, som han icke har rätt till på grund av vad som sagts från vår sida. Något absolut nej har ingalunda förklarats. Jag är för min del — jag talar icke annat än för min egen del — övertygad om att Sveriges folk nog likaväl som åtskilliga andra kan sköta sig med en demokratisk författning, och jag vill hoppas, att det skall komma att visa sig vara så, ty tillfälle därtill kommer nog icke, hur saken än avlöper, att saknas.

Men jag vill uttryckligen framhålla, att här i landet dock icke äro rådande några sådana förhållanden, som i de länder runt omkring oss, där författningarna nu hålla på att undergå en genomgripande förändring. Vi hava dess bättre sluppit undan kriget med dess hårda prövningar. Det borde under sådana omständigheter kunna anses vara icke endast möjligt, utan rent av naturligt, om vi här i landet finge behandla dessa viktiga frågor under en betydligt mindre press, än som på andra håll gör sig gällande. Det gäller ju i alla händelser att ända från grunden och för en lång framtid förändra villkoren för samfundslivet inom kommun och stat. Det kan icke vara lyckligt, att en sådan förändring genomföres för hastigt och för ensidigt. Förbiseenden kan man därvidlag lätt göra sig skyldig till, som det kan vara svårt nog att sedermera rätta. Förhållanden, som sammanhänga med varandra, böra och borde kunna på ett sammanhängande sätt behandlas. Jag kan därför omöjligen undertrycka den meningen, att det ur rent saklig synpunkt hade varit riktigast att, såsom rege-

ringen från början också ansåg, fasthålla vid den meningen, att dessa frågor skulle i ett sammanhang föreläggas den lagtima riksdagen. Det kan icke nekas att mycket stora svårigheter — jag vet icke, om de över huvud taget sedermera på ett lämpligt sätt kunna låta sig överbinnas, men nog är risken för att så icke kan komma att ske rätt stor — utan allt tvivel beredas för det sunda och väl övertänkta ordnandet för framtiden av våra förhållanden här i landet inom kommun och stat genom att på sätt, som nu sker, skilja på frågorna: förelägga urtiman de kommunala frågorna och behålla till lagtiman i grundlagsenlig ordning de politiska.

Emellertid, man måste räkna med omständigheterna sådana de äro. Vi veta ju, och det har ju sagts ifrån, att det icke går för sig att vänta och gå fram på en väg, som jag tror, att väl knappast någon kan ur rent saklig synpunkt anse vara annat än den rätta. Vi måste fatta beslut i de frågor, som nu hava blivit oss förelagda, och hoppas på att det nästa riksdag skall ordnas med avseende på de ingalunda mindre viktiga, utan ännu mer viktiga beslut, som äro beroende på de beslut vi vid denna riksdag fatta. Man kan icke komma ifrån detta, och under sådana förhållanden kan jag för min del icke se annat, än att dessa omständigheter naturligtvis med så mycket större kraft ålägga varje riksdagsman skyldigheten att, om han finner bestämmelserna i regeringens förslag vara antingen ofullständiga eller också av beskaffenhet, att allvarliga betänkligheter mot deras antagande finnas vara för handen, fästa uppmärksamheten härpå och framlägga de förslag, som i den brådskande hast, vilken nu måste utvecklas, kunna befinnas möjliga, för att så långt man kan tänka sig upphäva dessa olägenheter. Det lär väl också därför vara att vänta, att motionsvis sådana förslag komma att göras. Sedan dessa förslag framkommit, kan jag icke se annat, än att man endast genom en fullkomligt lugn och lidelsefri diskussion om dessa saker kan tänka sig möjligheten att komma fram till det, som väl i alla fall från alla håll måste erkännas vara det mest önskvärda, det för landets väl verkliga betydelsefulla — en såvitt möjligt i dessa frågor enig riksdag. Jag kan för min del icke se förhållandena på annat sätt, än att detta är vad man från alla håll i allra främsta rummet måste inrikta sina allvarligaste bemödanden på. Det går icke an att säga åt någon del av riksdagen: detta *måste* ni taga; taga ni icke detta, anse vi, att syndafloden kommer, och det blir eder sak, att den kommer. Ja, det är ju möjligt. Jag ber dock att få hemställa, om icke något annat kan vara av vikt för dem, som så säga. Syndaflo den sköljer väl icke bort endast dem, som efter herrarnas uppfattning ha framkallat den, utan den går väl fram även över andra. Jag tror därför, att det är nödvändigt att söka komma till en uppgörelse med varandra och att göra detta genom ett ömsesidigt lugnt och sakligt övervägande av de förhållanden och skäl, som framhållas från den ena eller andra sidan. Jag tänker därvidlag egentligen i allra främsta rummet på den utveckling, som för framtiden måste äga rum i vårt land. Det är icke gärna tänkbart att man med en, om jag så må säga, våldsfred åstadkommer det samförstånd, det goda förhållande och det

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Kungl. propo-
sition ang-
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

goda samarbete mellan de olika samhällsmedlemmarna, som i alla händelser, säga vad man vill, är den egentliga och starkaste grunden för ett lands och ett folks lycka. Det har ju icke saknats — det få vi väl icke blunda för — ansatser att med tvång vilja föra igenom vad som här framlagts. Jag varnar, i den mån det är mig möjligt att därvidlag göra min röst och min uppfattning gällande, jag varnar för landets skull, för folkets skull, för framtidens skull att gå på den vägen. Jag vädjar till en var, att han söker förstå de åskådningar, som göra sig gällande på den andra sidan. Jag vädjar till en var att söka låta en lugn och lidelsefri diskussion föregå de beslut, som följa på de förslag, som vi nu hava att behandla.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr vice talmannen.

Herr Ström: Herr vice talman! Jag vill först med några korta ord efter mina synpunkter giva en bakgrund till det läge, vari vi här i Sverige nu befinna oss, och jag gör det så mycket hellre, som det kommer att bli ur en helt annan synpunkt, än den som framfördes av den siste talaren, när han försökte visa hän på att vi här i Sverige icke hava att taga hänsyn till de yttre, internationella förhållandena.

Den tid vi nu genomleva uppfyller i själva verket de marxistiska socialisternas förutsägelser. Vi stå nu mitt uppe i en världsrevolution utan motstycke i historien. Denna världsrevolution, som kommer att fylla de närmaste åren och sannolikt de närmaste årtiondena med sina händelser, tar allt mer och mer formen och karaktären av en tvekamp mellan kapitalets värld och arbetarklassen. Världskriget, som var en mogen frukt av den kapitalistiska konkurrensen om kolonier, marknader, intressesfärer och profitmöjligheter av alla slag samt av de militära rustningarna, har för mänskligheten ådagalagt den kapitalistiska samhällsordningens fullkomliga och oreparabla bankrutt. Jag tror icke, att det längre finns någon, som av full övertygelse vill försvara det samhällssystem, som ledde till världskriget och som nu slagit världen i spilor. Vi stå nu vid likvidationen av den kapitalistiska svindeln, Det stora konkursboet håller på att utredas och det är hårda händer, som företa den utredningen.

Världskriget, som bars upp av kapitalismen, har efterträtts av världsrevolutionen, som bäres upp av arbetarklassen och socialismen. Mina herrar, vi gå med väldiga steg över hela världen mot en socialistisk samhällsordning, buren av de arbetande klassernas vilja och makt. När för ett och ett halft år sedan det väldiga Ryssland, tsarens och godsägarnas Ryssland, denna makt, som var så omgjordad av militär, av polis och byråkrati, föll, så sade man: ja, detta kan ske i Ryssland, men omöjligen någon annanstans. Och jag erinrar mig så livligt en dag, då en ärad ledamot av denna kammare där ute i telegramrummet, när man spikade upp telegrammet om tsarens abdikation, förklarade, att någonting sådant, en sådan omvälvning vore otänkbar t. ex. i Tyskland. Ja, nu har emellertid revolutionen hållit sitt segertåg in i både Österrike-Ungern och Tyskland. Till och med det järnhårda Tyskland, militarismens

hemland, Bismarcks skapelse, är icke mer. Den röda fanan vajar icke bara över Moskvas Kreml, utan även över slotten i Wien, Budapest och Berlin, ja över det heliga Potsdam. Det nya Tyskland, den stora tyska republiken, styres nu av arbetar- och soldatråd, och i regeringen sitta endast socialister av olika riktningar. Jag är övertygad om att ingen av herrarna på högersidan och sannolikt icke heller någon av herrarna på den liberala sidan hade kunnat tro detta endast för tämligen kort tid sedan.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Men nu säga många: revolutionen kommer icke till ententens länder. Jo, vi kunna vara övertygade om att den icke stannar framför ententens portar. Det kan ta några månader och kanske något år, men den kommer. Redan finnas i England starka tecken på att den nalkas där. En miljon arbetslösa hålla dagligen stormiga möten, och under den valrörelse, som nu försiggår, måste ministerpresidenten Lloyd George uppbjuda alla sina krafter för att varna för en kommande revolution. I Italien förklarade nyligen ministerpresidenten, att en socialdemokratisk politik vore nödvändig, sedan kriget slutat. I Frankrike har socialdemokratiens vänstra flygel fått majoritet inom partiet. Det går överallt åt vänster.

Men så säger man: I varje fall kan man vara övertygad om — och jag tycker mig förstå, att detta var t. ex. herr Swartz' mening — att revolutionen aldrig kommer till de neutrala staterna, till de stater, som icke varit indragna i kriget. Men är det verkligen någon som tror, att, om revolutionen segrar i de stora staterna, några små länder då skulle kunna bevara sitt kapitalistiska liv, skulle kunna styras under former, som icke skulle godkännas av de stora arbetande klasserna. Jag är övertygad om, att det tror ingen på. Den sociala revolutionen skall inom kortare eller längre tid, det är min övertygelse, komma även till de stater, som icke deltagit i kriget. Ingen makt i världen skall kunna förhindra, att den kommer, ty den är betingad icke av några agitatorers verk eller någon som helst personlig påverkan, utan den är betingad av sociala och ekonomiska naturlagar. Sedan kan denna revolution taga olika former i olika länder. Den kan taga en våldsam form, men också en övervägande fredlig. Allt detta beror på de hittills maktägande klassernas eget motstånd.

Sådan är enligt mitt förmenande bakgrunden till den situation, som nu även sätter sin prägel på förhållandena i vårt land. Inför detta förhållande ute i världen måste man nu se regeringens proposition. Regeringen har erkänt det genom det tal, som justitieministern vid ett offentligt möte hållit, och man har även förmärkt detta erkännande här i dag från statsministerns sida, att det är dessa av yttre förhållanden framkallade inre förhållanden, som gjort, att regeringen har sett sig nödsakad att redan vid den urtima riksdagen framlägga förslag om vissa rösträttsreformer. Det är dessa förslag vi nu hava att här remittera.

För den socialdemokratiska vänsterns del måste jag säga, att vi äro fullständigt desillusionerade, vida mer desillusionerade och miss-

Kungl. proposition ang. kommunal röststrätsreform
m. m.
(Forts.)

nöjda än någonsin herr Trygger. Enligt min uppfattning är det förslag, som här bjudes, för högern så fördelaktigt och förmånligt, att om högern kunde slippa undan med detta, den borde prisa och tacka och lova. Detta förslag, som regeringen har framlagt och som är så ofullständigt och så kringskuret, avser i själva verket för närvarande endast att avskaffa den 40-gradiga skalan och att jämka på det kommunala utskyldsstrecket. Men den 40-gradiga skolan, mina herrar, den är i själva verket för närvarande icke alls av den betydelse, som den har varit förr. Genom det sjunkande penningvärdet har denna skala i mycket förlorat den karaktär den förut hade. Det är klart, att den skall avskaffas, men man skall icke komma och säga till folket: här bjuder man något, som är av en oerhört stor vikt och betydelse. Utskyldsstrecket är då mera betydelsefullt. Men även detta har med det förslag till indrivningsreform, som nu föreligger eller utlovas, icke samma stora betydelse som förr, ur praktisk synpunkt. Och trots det att finansministern i söndags på norra latinläroverkets gård högtidligen förklarade, att vad regeringen nu föreslagit kommer man icke att rubba ett jota på, enär det är det minsta, som kan bjudas, hyser jag ändock och vill jag uttrycka den farhågan, att man kommer att resa ett försök — jag vill hoppas utan några socialdemokraters hjälp vare sig utanför eller innanför regeringen — att skapa ett nytt streck i stället för det streck, man avskaffar, ett åldersstreck, genom att höja åldersgränsen upp till 24 år. Denna kompromiss, den ligger närmast till hands, och den skulle vara den mest farliga och den mest reaktionära av kompromisser. Därför kan man också verkligen hysa den farhågan, att man här kommer att göra ett mycket allvarligt försök till ytterligare förfuskning.

Sedan ha vi då regeringens *löfte* om de politiska streckens borttagande. Det skulle komma förslag härom nästa år, och fastän icke herr Trygger och icke heller herr Swartz gick in på dessa mycket viktiga frågor, synes det mig, att högern icke därför har uppgivit, utan fast mer beslöjat sitt motstånd häremot och kommer att, när en gång dessa frågor skola avgöras, göra det allra yttersta för att omintetgöra dessa reformer. Och man har då ingen som helst garanti för att möjlighet då skall finnas att få dem igenom, även om de nu äro utlovade av regeringen.

Emellertid, i den framställning, som regeringen har gjort om sina reformplaner för kommande år, saknas i röststrätsfrågan en sak, som är av mycket stor betydelse och som står i sammanhang med vad jag nysst berörde i fråga om den kommunala röststrätten. Man har tydligen icke tänkt sig att vidtaga någon ändring i den orätt, som skedde, när röststrätsreformen 1908 genomfördes, den ändring, som då skedde, att valrättsåldern höjdes från 21 till 24 år eller i praktiken till 25 å 26 år. Här var dock en ovillkorlig förpliktelse särskilt för alla socialdemokrater och för socialdemokraterna i regeringen, ty nämnda orätts avlägsnande var en ståndpunkt, som intagits av hela den svenska socialdemokratien under alla år. Jag har den misstanken, att anledningen till att man icke

framställt en tanke på att föreslå avskaffandet av detta streck är den, att man vill kompromissa och få även det kommunala åldersstrecket höjt till 24 år.

Emellertid är det icke bara så, att vi anse, att man borde hava gått längre i fråga om utsträckning av rösträtten och avskaffande av allehanda återstående stängsel för medborgarna att komma fram till den allmänna rösträtten, utan vi äro dessutom av den bestående övertygelsen, att nu är tiden kommen även för vårt land att skrida till vida mer utpräglad och fullständig demokrati, än vad som blir följden allenast genom denna revision av rösträtten. När vi överallt se, huru troner ramla och huru herrehus stupa, vore det ju egendomligt, om man här i Sverige skulle bevara dessa rester av en gången tids uppfattning. Vi finna, att det skulle vara naturligt och påkallat av förhållandena, om regeringen i varje fall nu givit klara och bestämda *garantier* för att tillfälle skulle beredas det svenska folket att omedelbart avgöra, huruvida det vill hava en republikansk statsförfattning och ett enkammarssystem, i stället för det system vi nu hava. Och jag kan icke undertrycka den uppfattningen, att ehuruval den socialdemokratiska högern i sitt aktionsprogram upptagit spörsmålet om att genom referendum enkammarssystemet och republiken skola avgöras längre fram i tiden, det hade varit betydligt säkrare, om man redan nu från *regeringens* sida fått en sådan försäkring åtföljd av garantier. Man blir så mycket mer betänksam, när man hör, att sedan det socialdemokratiska arbetarpartiets ordförande i söndags förklarar, att han vore övertygd, att om svenska folket nu skulle åtspörjas i fråga om enkammarssystem eller tvåkammarssystem, svaret skulle bliva enkammarssystem, han efter det bifall, som hälsat dessa ord, kom med en fortsättning, som var något avkylande. Han framförde nämligen i fortsättningen den uppfattningen, att det visst icke var så alldeles givet, att ett enkammarssystem var att föredraga framför ett tvåkammarssystem. Annars synes det som om överallt, där demokratin verkligen gått fram, man kommit till den uppfattningen, att enkammarssystemets införande genom en konstituerande nationalförsamling vore demokratiens sak.

Det är också i detta sammanhang en annan sak, som man åtminstone från regeringens sida måste begära någon klarhet i. Det är icke bara så, att det svenska folket och de svenska arbetarna begära dessa konstitutionella reformer, som nu här bjudas något litet av, utan det är också så, att svenska folket, arbetarna såväl i stad som på landet, begära påtagliga, stora och genomgripande *sociala* och *ekonomiska* reformer. När regeringen dels i diktamen till statsrådsprotokollet dels på annat sätt har antytt, att vi hava ett motse förslag om reformer vid nästkommande riksdag på det konstitutionella området, borde man haft rätt att förvänta bindande försäkran om huru det kommer att gå med många andra ytterst viktiga frågor.

För min del kan jag icke finna, att något hinder borde hava mött för att redan till den urtima riksdagen framlägga förslag om

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

t. ex. åtta timmars normarbetstag, detta arbetsklassens gamla krav.

Vidare måste man hava en bestämd utfästelse, att det nuvarande militärväsendet, som gjort bankrutt i världskriget, verkligen avskaffas så snart som överhuvud taget är möjligt och i dag hellre än i morgon.

Vidare måste de stora frågorna om en rättvisare fördelning av jorden, om arbetsklassens medkontroll över industrien, om bostadsfrågans lösning och om säkra garantier för demonstrations- och förforsamlingsrätten framläggas, och flera av dessa borde hava kunnat framläggas även vid denna urtima riksdag.

Av denna kritik framgår, att den socialdemokratiska vänstern går vida längre, än vad såväl regeringen som socialdemokraterna i övrigt velat gå. Vi vilja med ett ord så snart som möjligt komma fram till den socialistiska republiken. Det är otänkbart att i längden kunna hindra den socialistiska republiken. Folkets stora, djupa massa skall inom en icke avlägsen framtid säkerligen genomföra den frigörelse, som ligger i en sådan samhällsordning. Men högern säger nej även till så billiga grav, som nu i dag ställas på den. Även om vi beklaga detta motstånd, kunna vi för vår del icke finna, att man behöver beklaga det alltför djupt, ty det kommer att hava stor inverkan på förkortningen av den tid, som eliest kommer att åtgå, innan man hinner fram till en mera genomgripande omgestaltning. Jag hoppas, att vi alla, som äro här närvarande, skola få vara med den dag, då Internationalens och socialdemokratiens röda fana skall vaja icke bara över Moskva, Budapest, Wien, Berlin, Warschau och många andra huvudstäder, utan även över Stockholm, ja över detta hus och över Stockholms slott.

Herr Kvarnzelius: Jag har med den livligaste tillfredsställelse hälsat regeringens åtgärd att för denna riksdag framlägga författningsfrågorna i den omfattning som de grundlagsenligt kunna föreläggas en urtima riksdag. Enligt min uppfattning har regeringen därutinnan endast gjort vad som var nödvändigt med hänsyn till det läge, varuti vi för närvarande på grund av världspolitiska tilldragelser befinna oss, och det skulle hava varit en försummelse, som säkerligen grymt hämnat sig på vårt folk, därest regeringen icke begagnat detta tillfälle, då riksdagen var samlad, för att inför densamma framlägga dessa frågor till prövning och avgörande. Jag har ytterligare styrkts i denna min uppfattning av den diskussion, som här i dag förekommit. De kraftiga och om tidens allvar vittnande inlägg vi här fått höra från representativa personer, jag kan säga de mest representativa inom majoritetspartiet, vittna mer än någonsin, att regeringen lagt dessa frågor för riksdagens ledamöter i rätta ögonblicket till avgörande. Jag vågar uttrycka den livliga förhoppningen, att denna riksdag icke skall åtskiljas, förrän dessa frågor även fått sin lösning. Jag tror, att tiden kräver att de få sin lösning vid denna riksdag. Jag vill erinra Eder, mina herrar av majoritetspartiet i denna kammare, om de stora offer, som det liberala partiet fick göra år 1914, på grund av

de stora händelser som då tilldrogo sig i världen och över vilka land som vårt icke kunde råda. Den självövertinnelse vi då fingo göra gjorde vi för fäderneslandets bästa. Nu har besökelsens tid kommit för majoritetspartiet i denna kammare, och nu gäller det för Eder, mina herrar, att visa samma självövertinnelse, som vi då underkastade oss. Med den uppfattning jag har bildat mig om ledaren för denna kammares majoritetsparti, är det hans redliga vilja att handla i enlighet med vad han anser vara för landet det bästa, något som han också ofta uttalat, och jag tror honom på hans ord. Jag vågar därför uttala den förhoppningen, att han nu skall inse, att det är till landets bästa, om han biträder en lösning av den fråga, som nu förelagts riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Det har framkommit dels i pressen, dels man och man emellan att det liberala partiet icke skulle hålla samman i denna fråga, att det skulle vara en splittring i partiet, en ränna i detsamma, och att sålunda det icke kunde påräknas ett enhälligt stöd från partiets sida för regeringsförslaget. Jag har begärt ordet för att skingra denna villfarelse, för den händelse en eller annan av kammarens ledamöter skulle låtit förleda sig att sätta tro därtill. Jag är bemyndigad att förklara, att det liberala partiet enhälligt beslutat att lämna sitt stöd åt det kungliga förslaget, och kan tillägga, att det även kräver, att frågan får sin lösning vid denna riksdag. Jag vågar också, mina herrar, rikta en enträgen och vördsam hemställan till majoritetspartiet i denna kammare att, i den allvarstid vari vi nu befinna oss, gå till prövning av föreliggande förslag i medvetandet att landets väl kräver frågans lösning *nu* och att lösningen måste ske efter de grunder, som finnas angivna i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Cla s o n: När man står inför ett författningsförslag sådant som detta, ter det sig närmast såsom en härva av formuleringar och paragrafer, och det kunde vara åtskilligt att säga om den sidan av saken. Jag skall emellertid icke upptaga något av detta, utan be att å peka på några av de verkligheter och realiteter, som ligga bakom dessa paragrafer och formuleringar, och som komme att taga gestalt, i fall dessa skulle bliva i oförändrat skick antagna.

Jag börjar med det kommunala området och vill därom säga något utöver vad som redan sagts.

Jag påpekar då först, att förslaget bjuder på lika kommunal röst rätt för alla, som uppnått 21 år. Det är ju, och det bör icke förgrätas, en *yngre åldersgrupp* än som är kommunalt röstberättigad i en hel rad utländska stater, exempelvis i våra grannländer Danmark och Norge och åtskilliga andra stater, där åldersgränsen för den kommunala röst rätten är satt till 25 år, för att icke tala om att exempel på 30 år även finnes. Hittills har hos oss kommunal röst rätt varit medgiven personer, som fyllt 21 år, därför att genom andra bestämmelser ökat inflytande blivit tillförsäkrat de mera mogna. Nu skulle vi såsom sagt ställa oss på en radikalare ståndpunkt

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

än flere andra länder, som ingalunda i detta hänseende kunna sägas vara reaktionära.

Förslaget går vidare ut på *upphävande av skattebetalningsskyldigheten för de röstberättigade*. På tal därom har man velat påstå, att detta utskyldsstreck skulle vara något för Sverige så gott som enastående. Förlåt! Det gäller det politiska området, men det gäller alls icke det kommunala, där skyldigheten för den kommunalt skattskyldige att betala sin skatt för att få utöva sin rösträtt alldeles icke är sällsynt. Den finnes exempelvis både i England, Danmark, Nederländerna och flera andra stater. I flera av dessa länder — det framgår av vad jag redan antytt — är skattebetalningsskyldigheten däremot icke förutsättning för den politiska rösträtten, men väl för den kommunala. En åtskillnad på detta område har således där prövats lämplig, och någon nödvändighet att förena dessa båda ståndpunkter finnes alls icke.

Hans excellens statsministern framhöll, att riksdagen skulle hava skrivit och begärt likställighet i fråga om skattebetalningsskyldighet på det kommunala och det politiska området: den kommunala skattebetalningsskyldigheten skulle jämkas efter den politiska. Men det är väl dock en högst märklig tolkning av riksdagens skrivelse. Därför att riksdagen skrivit och undrat, huruvida man icke kunde släppa efter på den kommunala skattebetalningsskyldigheten, så att den endast komme att omfatta 3 år liksom den politiska, har riksdagen ju aldrig någonsin skrivit och sagt, att man borde släppa efter på alltsammans.

När regeringsförslaget förordar frikallelse från skattebetalningsskyldigheten såsom villkor för den kommunala rösträttens utövande, har detta också skett, ehuru om man går till de sista andra-kammarvalen och ser efter, huru rösterna då utföllo, man finner, att av 736,000 röstande det var blott något öfver 280,000, som voterade för utskyldsstreckets slopande medan vid pass 450,000 voterade för dess bibehållande. När regeringsförslaget bygger på principen, att de, som äro skyldiga att betala skatt, men underlåta att betala den, skola bestämma öfver dem, som fullgöra sin skyldighet, står det alltså i strid med den folkmening, som senast uttalade sig på området. Och när hans excellens statsministern i slutet av sitt anförande talade om dessa reformer såsom »ett steg, som bort tagas för länge sedan», tillåter jag mig erinra om, att *denna del av steget icke ens i våras var från regeringshåll föreslagen*.

Herr Klefbeck har nu på sitt vanliga varmhjärtade sätt framfört några skäl för detta utskyldsstreckes avskaffande, men han glömde beröra en fråga, som här framställdt, och som jag vill upprepa. Huru kan man vilja slopa skyldigheten att betala avgifterna till staten, då man så strängt som sker, upprätthåller motsvarande skyldighet och anser den billig och rättvis på fackföreningsområdet? Det förefaller mig också, som om han icke tänkt på den sidan av saken, att om man öfver huvud taget upprätthåller skattskyldigheten såsom grund för rösträtt, så kunna ju alla de eventualiteter han talade om komma att inverka på samma sätt, nämligen inverka så, att en

person förlorar sin skattskyldighet och därmed även sin rösträtt. För övrigt har jag för länge sedan uttalat mig för en reform på detta område, nämligen en sådan reform, som skulle underlåta skattebetalningen, och jag vill gärna medgiva, att undantag böra ske i de fall, där sådana undantag äro berättigade och påkallade. Men därför behöver man icke offra den riktiga principen, att om man är skattskyldig och kan betala, man också skall göra det.

Efter det myckna, som blivit sagt om en annan sida av saken, skall jag icke mycket gå in på frågan om de realiteter, som beröras av *upplösningsinstitutets* inflytande i avseende på den kommunala organisationen eller rättare sagt desorganisationen. Men jag skulle vilja vädja till de på detta område erfarna ledamöterna i kammaren, om det icke redan nu är ganska svårt att inom kommunerna alltid finna krafter, som äro villiga att, allra helst i så krävande tider som dessa, ställa sig till disposition. Tror ni då, att det skulle gagna den kommunala utvecklingen, helst i denna besvärliga tid, att så pass starkt, som här är ifrågasatt, utsätta sig för att behöva kasta bort en mängd erfarna krafter på en gång? Och detta bleve fallet, om detta upplösningsinstitut infördes i ett slag.

Jag övergår nu till realiteterna på *första-kammarsområdet*. Regeringsförslaget bjuder oss en första kammare med yngre valmanskår än den till andra kammaren, och med en valmanskår, för vilken skattebetalningsskyldigheten skulle vara borta, medan den, åtminstone tills vidare under några år, skulle stå kvar för andra kammarens väljare. Regeringsförslagens anhängare veta mycket väl, att det icke finnes make till en sådan första kammare i hela den civiliserade världen. Ingenstädes, där sådana kammare finnas, har man byggt första kammaren på radikalare grund än andra kammaren, och i själva verket är det, så vitt jag kan förstå, fullkomligt meningslöst att så bygga, eftersom det är meningen, att första kammaren skulle vara den, som borde på något sätt verka modererande. Och jag ber kammarens ledamöter ställa den frågan för sig, om de icke i själva verket innerst erkänna, att om en första kammare skall finnas, den skall på annat sätt skilja sig från den andra än genom att stå på radikalare grund. Till många i kammaren och till mycket vida kretsar i landet skulle jag dessutom vilja rikta frågan: skulle ni önska, att alltid andra kammaren vore enväldig, eller att vi uti riksdagen hade ett system, som vore sämre än enkammerssystemet? Jag är fullt viss, att svaret från majoriteten inom landet på denna fråga skulle bli nekande, om den framställdes.

Så ber jag att få säga ett par ord om den *nuvarande situationens* realiteter. Det har från olika auktoritativt håll sagts, att förslaget icke skulle hava framlagts, om man icke fruktat för att olagliga rörelser skulle taga överhand, och det har påståtts, att regeringen skulle göra allt för att, såsom det heter, »bryta» varje eventuellt motstånd inom riksdagen, ja, att om icke förslaget antoges, skulle användandet av andra vägar än de parlamentariska bliva en följd. När jag hört eller läst sådana uttryck, har jag satt mig ned att bläddra i denna bok. Sveriges grundlag, som enligt sina egna

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rättsreform
m. m.
(Forts.)

ord skall vara enda rättesnöret, vid vilket en riksdagsman är bunden vid utövningen av sina åligganden. Jag har där läst en rad bestämmelser med mycket stränga ord mot enskild man eller kår, civil eller militär, eller menighet, av vad namn den vara må, som försöker att antingen av egen drift eller med anledning av befallning våldföra riksdagen, dess kamrar eller utskott eller någon enskild riksdagsman *eller störa friheten i derus överläggningar och beslut.* och jag har då sagt mig, att sådana bestämmelser ha en innebörd, som icke får och icke bör förgätas. Jag har på andra ställen i samma bok funnit plikten att värna om riksdagens fri- och rättigheter i detta hänseende vara alldeles särskilt inskäppt för statsrådets ledamöter, som högtidligen lovat att till det yttersta försvara dem, och till dess motsatsen blivit bevisad, vill jag icke tro på möjligheten av något annat än skydd för riksdagen i dess fria överläggningar.

Till sist ett ord om en annan realitet och det är: vartill tjänar över huvud hela *denna hets*, som oupphörligt förekommer? Ni veta, mina herrar av vänstern, alla mycket väl, att en stark demokratisk våg för närvarande går genom världen, och ni veta också mycket väl, att den även i vårt land kommer att avsätta starka spår. Ni veta, att sedan högern förklarar sig villig att göra de offer, som det erbjudit sig att göra, komma bestående resultat av denna demokratisering till stånd i vårt samhälle. Ni veta sålunda, att en mycket stor del av de reformer, ni eftersträva, politiska och sociala, äro inom räckhåll, och vad frågan nu gäller är möjligen *i någon mån* större eller mindre hastighet i utvecklingen, men framför allt är det fråga, om denna skall ske utan hot och tvång, i lugn, frivilligt, och i samförstånd samt i några fall kanske efter inhämtad vetskap, om folket i val står bakom dessa reformer. Vad skall då detta hot, denna hets och detta kommando tjäna till? Även om man lyckades — men just kommandotonen kan verka motsatsen, ty det finnes ännu i svenska riksdagen personer, som säga att de icke rösta på kommando — vad vore vunnit med den oro, den split, den otillfredsställdhet, som ett sådant sätt att söka nå målet skulle framkalla i mycket, mycket vida, aktningvärdade och dugande kretsar i vårt land? Vad vi för närvarande bäst behöva är, så vitt jag kan förstå, arbetsro, ökad produktion m. m. sådant. Jag är viss om att de, som arbeta med sådant, de, som ha dessa frågor om hand, eller såsom herr Klefbeck uttryckte sig, de, som hava landets utkomstmöjligheter om hand, alla icke komma att främjas i sitt arbete genom en sådan hets.

Jag sade, att jag bläddrat i grundlagen. Jag vill också säga, att jag läst i en annan bok, historiens bok, och även där funnit blad, som handla om försök att genom påtryckning inverka på svenska riksdagen. Men ni veta, mina herrar, säkerligen lika väl som jag, att de, som inför eftervärlden stått sig sämst, det har varit de, som försökt dessa påtryckningar, och de, som stått sig bäst, ha varit de, som stått emot. Andra blad i den boken tala om olika vägar för statens utveckling, huru mycket större verklig lycka plägat skapas genom en lugn, organisk och i samförstånd skeende utveckling än

genom brådstörtade omkastningar, vilka blott verkat därhän, att de framkallat sin motsats, reaktionen, eller genom vilka ett obämmt massvälde blott allt för snart lett först till anarki och sedan till despotism. Herr Ström har försökt måla en framtidsbild av den lycka, som skulle beredas av ett genomfört massvälde, men han glömde baksidan av tavlan, icke blott i historien utan även sådan den visar sig i ganska nära liggande händelser i våra dagar, som han haft anledning att påpeka. Jag tror det är skäl att göra dessa erinringar, då vi stå inför ett förslag, som åtminstone enligt många åsikt utmynnar i enkammersystem, om också kanhända till en början något maskerat, och för vars genomförande från visst håll oupphörligen vädjats till andra medel än de lugna och fria övertygelsen. Vida lyckligare resultat skulle vinnas, om vi försökte förstå varandra, sökte komma till samförstånd med varandra, var till vi å vår sida äro beredda, än om man söker tvinga fram frågan på hetsens, pressens och kommandots väg.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Jag uppkallades av herr Tryggers yttrande här i dag, när han anförde, att det fanns vissa befolkningslager här i landet, som värdesatte sina medborgerliga rättigheter så litet, att de rent av försummade att erlägga sina skatter. Jag tror, att vid behandlingen av dagens fråga det kan vara riktigt, att något stanna vid detta av högerpartiets ledare gjorda uttalande. Ligger det verkligen på det sättet, att det är bristande vilja att fullgöra sina skyldigheter i form av skatter, som för så många av landets medborgare avklipper rättigheten att deltaga i korandet av representanter? Vi ha nu genomkämpat fyra år, som lagt stora bördor på breda lager av landets medborgare, men de största bördorna ha påvilat dem, som röra sig därnera på bottner i samhället. Många av dessa ha stupat på skattestrecket icke därför att de varit slarviga, utan därför att de fullgjort sina skyldigheter mot fäderneslandet. De ha bringat offer, som utkrävts hårdare av dem än av de bättre besuttna. De ha lämnat sina familjer, och dessa ha nödgats draga sig fram på det lilla bidrag, som staten funnit sig pliktig att giva dem, när familjeförsörjaren varit ute i krigstjänst. Det har icke blivit så mycket över, av vad mannen och familjen tillsammans åtniutit, att familjeförsörjaren kunnat betala den direkta skatten till stat och kommun. Däni genom bliva massor av dessa människor urståndsatta att fullgöra sina medborgerliga plikter om några val av ena eller andra slag ej skulle ifrågakomma.

Nu ha omständigheterna verkat därhän, att denna kammare står inför valet att taga ställning till en författningsrevision. Då säga alla här, som äro motståndare till att någon del af denna författningsrevision skall genomföras vid den nu sammanträdande urtima riksdagen, att vi skola vända oss till valmännen en gång till för att fråga dem, som hittills så många gånger hava varit åtsporda om dessa angelägenheter. Men, mina herrar, såsom jag redan förut antytt, är det icke ens alla, som hava rätt att gå fram till valurnan enligt den gamla förordningen, som kunna giva ett svar — de befinna sig

Kungl. proposition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

i en sådan ekonomisk situation, att de icke kunna betala sina direkta skatter — och det utslag, som en valhandling då skulle framvisa, det komme icke att bliva riktigt, det komme att bliva missvisande. Under sådana förhållanden skulle det icke vara till något som helst gagn för landet, att man ginge till en sådan valhandling.

Herr Clason, som särskilt önskade, att folket skulle tala i val, har ju flera gånger förut, särskilt såsom ledamot av konstitutionsutskottet, haft tillfälle att taga ställning till de frågor vi nu diskutera. De ha visserligen icke legat på den breda basis de ligga i dag. Det har då mänskligt att döma varit tillfälle för herr Clason och hans medkamrater att i ostörd ro se på tingen och fatta sin position. Det är *nej*, som alltid har legat på läpparna. Varför hava de icke tagit vad som lagts fram under tider, när det varit möjligt att kunna slippa undan för billigare pris än nu? Då har det alltid sagts nej, och folket misstänker, att även efter den önskade valhandlingen, som ju endast avser att beröra andra kammarens sammansättning herr Clason och herr Trygger m. fl., fortfarande skola behandla och bedöma dessa spörsmål. Det är denna välgrundade misstänksamhet bland de djupa leden, som är anledningen till den situation, inför vilken vi nu stå. Jag delar herr Tryggers uppfattning, att det varit bäst, om vi kunnat successivt, såsom han uttryckte sig, få ordna våra angelägenheter. Men jag måste säga, att såvitt jag kan bedöma, — och jag vill betona, att jag ser på denna sak med lika varm och innerlig känsla för fosterlandet som herrarna — är det nu för sent att på sätt högerns talesmän önska, få denna fråga löst. Vi befinna oss inför en situation av den beskaffenhet, att nu måste ärendet avgöras och avgöras så, att den stora mängden av folket liksom känner, att någonting uträttats. Så ligger saken. Och det är från dessa utgångspunkter vi måste se på densamma.

I herr Tryggers anförande riktades en anmärkning mot dem av statsrådets ledamöter, som hittills deltagit i den offentliga debatten om författningsfrågan, och han karakteriserade deras uppträdande såsom *ovärdigt*. Måhända orden icke varit så väl valda. Det kan ju hända, att man i värmen giver en annan form åt vad man vill säga, än som skulle givits, om man kunnat hålla sig riktigt kall och beräkande. Men därar hjärtat fullt är, därav talar munnen, och då jag i den allmänna debatten karakteriserat den politiska situationen så, som jag gjort, har det skett i den fullaste övertygelse, att jag rätt bedömt den uppfattning, som i dessa dagar behärskar de stora arbetarskarorna. Under trettio år har jag deltagit uti deras fackliga och politiska verksamhet och jag tror mig veta vad som rör sig inom dem. Det bör icke vara obekant även för dem, som leva utanför arbetarnas krets, att två strömningar göra sig gällande bland dem. Den ena strömningen vill helst gå den utomparlamentariska vägen fram för att nå det mål, som de satt sig för. Den andra strömningen vill skaffa sig inflytande i kommun, landsting och riksdag och försöka att genom det ena beslutet efter det andra bygga upp det nya. Det är brottning i denna jäsningsstid mellan dessa båda strömningar, ett nej nu till dem som åter begära sin med-

borgerliga rätt kan bliva ödesdigert. Detta nej kan driva den stora massan över och söka sig utomparlamentariska medel, ty herrarna skola aldrig förglömma, att på arbetarebefolkningen nu vilar trycket av ett tyngande ekonomiskt ök. I tider sådana som dessa framträder detta tryck i ännu värre grad, än vad det gör under normala förhållanden, ty alltid när samhällsmekanismen råkar i olag, drabbar svårigheterna hårdast den fattige. Det är därför intet att förvånas över om många bland landets bästa arbetare ryckas med i strömningar och rörelser, som äro skadliga för såväl dessa som samhället i sin helhet. Vilja herrarna på något sätt leda och ordna denna strömning så, att vi under samhällslugnets former kunna bevara det bästa av vad detta samhälle äger, då böra herrarna räcka de arbetande massorna en hjälpsam hand, som lösa de politiska och sociala frågor, som för dem stå såsom någonting utomordentligt eftersträfvansvärt, då är det min livliga övertygelse, att det förslag, som nu föreligger från regeringens sida, måste godtagas såsom en första avbetalning.

När man hörde herr Fredrik Ströms karakterisering av det föreliggande förslaget och därförut hört herr Tryggers karakterisering av samma förslag, förstär man, huru olika det kan bedömas. Herr Ström bagatelliserade borttagandet av den 40-gradiga skalan, därför att den var, såsom han uttryckte sig, en övervunnen ståndpunkt, som en replik till herr Ström skulle jag ännu en gång vilja understryka vad jag sade för en stund sedan: det finnes många människor, som, även om de haft större inkomster, dock på grund av vidriga omständigheter måst låta dessa i sin helhet användas för familjens oundgängliga uppehälle, och de hava icke kunnat betala sina skatter. Ser man frågan mot den bakgrunden så är borttagandet av den 40-gradiga skalan med tillhörande skattestreck icke av oväsentlig betydelse. Genom att gå den väg, som den kungl. propositionen anvisar, beredes möjlighet för ett ordnande av våra kommunala och politiska angelägenheter efter sådan grund, att människorna liksom skola känna sig hava en bättre tillförsikt till den lagstiftande församlingens arbete, än till de utomparlamentariska medlemn.

I herr Swartz' anförande tyckte jag mig finna en ton, som talade om försoning, som talade för att man nu vid denna riksdag skulle fatta ett beslut, som skulle bliva vägledande för den närmaste tiden framåt. Han betonade, att det låge vikt uppå, att icke den ena parten sade: detta är minimum detta måste ni taga. Om det talet hade hållits under årets lagtima riksdag då det rådde en annan politisk situation än den nuvarande, skulle det — om det nämligen lett till någon inverkan på kammarmajoriteten här — kunnat befria kammaren från att diskutera dessa saker nu. Men man har försuttit många sådana tillfällen, och därför nödgas jag från min utgångspunkt säga, att det förslag, som föreligger från regeringens sida, nog innehåller minimum av det, som de breda samhällslagren av folket anse oundgängligen erforderligt för att de skola känna sig få tillräckligt medinflytande i samhället.

Krigets åskor hava visserligen slutat, men man är icke säker på, att därmed kriget såsom sådant är slut. Vi behöva samhällsro,

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(forts.)

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

säges det, vi behöva lugn för att med gemensamma ansträngningar kunna rida ut stormen. På den plats jag för tillfället bekläder här jag den livligaste känsla av detta behov. Statskassan har mycket stora påkänningar. Jag är således övertygad om att det är samhällsro, som vi behöva för att rädda oss igenom detta, och just i känslan härav har jag varit med om att tillråda Majestätet att framlägga det föreliggande förslaget. Jag tror, att genom antagande av detta förslag folket skall få på känn, att här bjudes detsamma någonting, som verkligen i sig innehåller ett förslag till utlösning av icke allenast den politiska, utan i mångt och mycket även den sociala spänningen. Ehuru jag naturligtvis skulle önskat, att vi i detta nu kunnat genomföra den allmänna rösträtten för både kommunala och politiska val, har jag ändå ansett mig behöva tillstyrka detta förslag som samlat hela vänstern, och som jag tror skall samla hela nationen.

Jag kan försäkra, att det är mig långt ifrån, att jag skulle inför denna kammare vilja komma med någon hotelse. Men då jag här försäkrar, att det icke skall bliva någon möjlighet för någon regering att upprätthålla samhällslugnet, om detta förslag avslås, kan de ju hända, att man vill i denna försäkran inlägga ett hot. Det har dock icke varit min avsikt. Men i den allvarsamma tid i vilken vi leva kan samhället lätt urspåra, och människorna ryckas bort från sin dagliga sysselsättning varigenom många värden kunna gå förlorade. Under striden för det nya förlora vi så mycket och när jag som gammal kämpe uti arbetarklassens led inser, att många hem skola skövlas, när jag ser att mina klasskamrater skola förlora mycket av vad de dock värdera som gott, om de tvingas att gå ut för vad omständigheterna helt enkelt bjuda dem, att de skola gå ut för, då anser jag det vara min plikt att säga, att i detta nu det på varje verklig fosterlandsvän vilar ett utomordenligt ansvar, om han ställer sig avvisande mot det förslag, som nu föreligger. Vi ha aldrig av sagt oss den plikt, som åligger oss, att upprätthålla ordning och reda i landet men det bjudes situationer, när den bästa vilja i världen icke är tillräcklig att prestera vad man vill, och en sådan situation möter Sverige den dag man nödgas föra ut till folket det beskedet att även denna gång ett minimum av arbetareklassens fordringar avslagits. Det är inför känslan av detta allvar, som jag skulle vilja be herrarna att något mindre läsa i grundlagsparagraferna och läsa något mera i det allmänna levande livet samt fatta ett beslut, som på en gång gottgör en hel rad av försummade tillfällen. Ett beslut varigenom man i kommuner, landsting och riksdag skall kunna samla till gemensam ansträngning alla goda krafter för byggande av ett nytt Sverige, ty, mina herrar, den tiden är förbi, när den gamla uppfattningen om ekonomiska och politiska ting kan komma tillbaka. Det har skett en oerhörd händelse under fyra års tid som fullständigt omskapat och revolutionerat uppfattningen långt utom arbetareklassens kretsar. Och jag är livligt övertygad, att den, som bortser från detta, lämnar mycket oerfört, som borde göras i detta nu för att säkerställa en lugn utveckling i detta land, som vi väl ändock alla älska och värdera.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr statsrådet Thorssons senaste anförande här har givit mig en bestämd känsla av, att sällan har en remissdebatt varit så påkallad och nödvändig som den; som i dag här hållits. Herr statsrådet utgick från den föreställningen, att högeren vill resa ett oböjligt motstånd i författningsfragan och att regeringens s. k. minimikrav måste föras igenom, för att icke allt skall gå sönder. Jag skall häremot be att få erinra, att jag i går väckte en motion om *allmän rösträtt*, samt salunda härutinnan står längre åt vänster än till och med herr Thorsson. Det är icke så, att vi högermän vilja ställa oss på en omöjlig standpunkt, utan vi vilja gå till mötes för att om möjligt uppnå samförstånd. Herr Ström talade nyss om den annalkande sociala revolutionen och ansåg det vara ofrånkomligt, att den skulle gå ut över vårt land. Det är möjligt, att den skall komma, men jag bestriider, att det är nödvändigt. Herr Ström ville påstå dess nödvändighet till följd därav, att den icke skulle vara beroende av någon agitation utan av rörelserna ute i världen. Av förhållandenas egen makt skulle den framvingas. Jag tror icke, att den är nödvändig, men jag tror vi alla äro ense med honom därom, att det är ett nytt samhälle, en ny samhällsordning, som i dessa dagar håller på att göra sitt inträde. Det är en tusenårig kultur, en tusenårig samhällsordning, som i dessa dagar går ned i sin grav. Det gäller nu att bygga upp det nya, som skall sättas i stället. Skall det vara nödvändigt, att sådant skall ske genom revolution. Jag håller före, att det skulle kunna ske under samförstånd, om man har vilja att förstå varandra. Enligt min mening hör till denna nya samhällsordning den allmänna rösträtten. Om man nu såsom regeringen, eller såsom allmänna välmansförbundet vill, tills vidare stannar vid den lika rösträtten och vid det skattestreck, som utestänger många från rösträtten, måste man dock ha klart för sig, att det är blott ett steg på vägen, att det är en skranka, som inom kort faller. Jag har därför ansett det vara bättre att genast under fullt samförstånd taga steget fullt ut. Men då jag nu har talat om den allmänna rösträtten, är därmed icke givet, att den under alla omständigheter måste vara lika för alla. Den skall vara sådan, att den ger ett otvetydigt uttryck för demokratiens väsen; det är ofrånkomligt. Men om man då bortser från alla de bestående olikheter, som bildning, ärvda traditioner och sådant framkalla, och endast håller sig till vad massan därvidlag kan prestera, så kan det dock icke ifrånkommast, att det finnes en olikhet, som gäller alla: Det är åldern och den större mögnad och erfarenhet, som följer med åldern under normala förhållanden.

Ja, herr Ström, sade, att det nya samhället skall byggas på arbetareklassen. Jag kan förstå hans tankegång därför, att arbetareklassen är den, som först har framträtt politiskt enad och rustad i det nya samhället, men jag tror icke, att samhället kan bestå endast av arbetare, utan det gäller allt att ordna samhället även för andra. Emellertid, vad som är riktigt och som ligger till grund för herr Ströms yttrande är, att det nya samhället icke kommer att

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform m. m.
(Forts.)

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

byggas som det gamla på jordbesittning eller såsom 1866 års samhällsbyggnad på förmögenheten, utan på arbete och på personligheten, som uppstår detta samhällsarbete. Men personligheterna, mina herrar, är icke ett dött ting, utan den utvecklas, och individerna, såsom personligheterna i samhället, utvecklas. De äro icke några spelbrickor, som äro svarvade lika en gång för alla, utan de utvecklas. Med åldern kommer under normala förhållanden större insikt, större erfarenhet och mera stadigvarande uppfattning om förhållandena. Sådant bör tillgodogöras för samhällsarbetet, och gör man icke det, så riskerar man, att det hela icke får någon varaktighet. Ett hänsynstagande till sådant strider alldeles icke mot demokratiens väsende. Det bevisas bäst utav, att demokratin icke kan undgå att godkänna något sådant, när det gäller att bestämma den första rösträttsåldern. Vare sig den inträder vid 21 års ålder eller vid 24 års ålder, så innebär detta åldersstreck ett erkännande, att man kommer till en högre mognad, än man hade dessförinnan. På samma sätt om man vill stadga en tilläggsröst vid 35 års ålder, så inträder den därför, att man då i regel har hunnit till en större mognad och erfarenhet och till ett säkrare omdöme, än man hade dessförinnan. Den röstägande skulle inträda i rätten till tilläggsröst på samma sätt som han vid 21 eller 24 års ålder skulle inträda i rätten till den första rösten. Det är samma sak och förslaget om en tilläggsröst vid 35 år strider sålunda icke på något sätt mot demokratiens väsende. Jag tror icke, att denna anordning med en röst för alla och en tilläggsröst vid 35 års ålder för de mera erfarna skulle kunna anses innebära någon orättvisa i ett demokratiskt samhälle. Jag tror tvärtom, att det skulle kännas som en orättvisa, ifall icke ett sådant högre inflytande tillerkändes de äldre, de erfarnare och mera stadigvarande medlemmarna i kommunerna, vilken klass de äro tillhöra. Jag tror, att det skulle kännas ganska förödmjukande för dessa äldre, ifall de skulle ständigt nödgas ligga på knä för de yngre, som i regel äro talrikare. Det kan icke vara riktigt. Dessutom, om genom de yngre elementens inflytande en missriktad kommunalpolitik gör sig gällande, ha dessa yngre mycket lättare att undandra sig följderna därav, genom att de lätt kunna flytta från kommunen. De ha ofantligt mycket lättare än de äldre att söka sig arbete på andra håll, under det de äldre, som en gång inrättat sig stadigvarande i en kommun, måste bära de bördor, som en missriktad ekonomisk förvaltning har kunnat åsamka kommunen.

En sådan anordning utav den allmänna rösträtten i kommunerna, att en tilläggsröst gäves åt de äldre, skulle vara av betydelse uti våra jordbrukarekommuner så till vida, att den jordbrukande befolkningens inflytande komme att ännu starkare befästas, än det skulle ske enligt Kungl. Maj:ts förslag, som också i rena jordbrukande kommuner behåller en viss övervikt åt den jordbrukande befolkningen. Men viktigast skulle en sådan tilläggsröst vara i våra städer och i de industriidkande kommunerna. Där är förhållandet det, enligt senaste tillgängliga statistiska uppgifter, att av de nu röstberättigade, som

utgöra i städerna tillsammans 459,000 personer, äro 244,000 personer eller 53 % över 35 år gamla, under det att 215,000 personer eller omkring 47 % äro under 35 år. De bägge grupperna äro sålunda nära nog jämnstarka med någon liten övervikt för 35-åringarna. Men om man betänker, att i denna äldre grupp ingå en massa personer med mycket hög ålder, som till följd av svaghet och sjuklighet o. s. v. icke kunna utöva sin rösträtt, under det att i den yngre avdelningen alla nära nog äro energiskt folk i en ålder mellan 21—35 år, så förstår man, var övervikten i våra städer och kommuner skulle komma att ligga, ifall ett sådant förslag som regeringens skulle accepteras. Här är den svaga punkten i regeringens förslag. Det utlämnar städerna och de industriidkande kommunerna på landet, vilka bliva allt flera till antalet, icke åt ett arbetarklassvälde allenast, utan åt de yngre bland arbetareklassen. Det är däri den svaga punkten ligger, och det är det som gör, att jag för min del icke utan vidare kan acceptera Kungl. Maj:ts förslag. Vare sig man nu omedelbart vill övergå till den allmänna rösträtten, vilken tillhör den nya ordningen, eller man vill göra frammarschen i två tempo och först stanna vid den rösträtt, som Kungl. Maj:tt föreslagit och sedan taga det följande steget, är det i båda fallen enligt min mening lika nödvändigt, att man på det sätt jag förslagit — eller om man kan finna något annat liknande — tillförsäkrar mera inflytande åt den högre åldern och den mera stadgade erfarenheten. Gör man detta, så löser sig också ganska lätt förstakammarproblemet. Ifall man icke på det sättet ger ett högre inflytande åt de äldre, har man intet annat val än att vid ordnandet av förstakammarfrågan lösgöra valen från landstingen och överlämna dem åt särskilda valkorporationer, som då skulle väljas av de äldre eller mera stabila elementen i samhället, men därmed, om en sådan tilläggsröst, som jag har talat om, nu skulle införas, i samband med den kommunala rösträtten, behöves icke en sådan anordning utan då är det min övertygelse, att av valen skulle framgå landsting — icke stadsfullmäktige, men landsting — så beskaffade, att det samhällsbevarande elementet blir tillräckligt starkt — alldeles icke för att bevara något välde åt högerna, ty det är redan gravlagt, utan åt de samhällsbevarande krafterna i allmänhet. Och jag är övertygad att om så skedde, skulle en om också icke stor, men alldeles bestämd karaktärsskillnad uppstå mellan de båda kamrarna, så att man kunde vara försäkrad, att utvecklingen skulle komma att gå i någorlunda jämna och lugna banor, d. v. s. att man, såsom herr statsministern i statsverkpropositionen uttalat, skulle vinna en lugn och sund utveckling av våra samhällsförhållanden. Det är med tanke härpå jag framställt mitt förslag.

Ehuru meningarna kanske icke i närvarande stund gå i den riktningen, ber jag att få lägga utskottet på hjärtat att icke skjuta detta uppslag åt sidan, då det prövar de möjligheter som kunna yppa sig för att lösa de ifrågavarande spörsmålen.

Herr L a m m: Herr vice talman! Det ligger icke för mig att

Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

uppträda i remissdebatter, då de stora orden fällas. Men här ha i dag fällits några yttranden, som föranleda mig att säga några få ord.

Jag vill redan från början säga, att jag fullt ansluter mig till regeringens förslag, och jag gör det från de medborgerliga och fosterländska synpunkter, som blivit så varmt och värtaligt framförda av hans excellens statsministern. Det är ju alldeles klart, att den föreliggande kungl. propositionen djupt ingriper i en del förhållanden; men det är mig alldeles oförklarligt, hur man i likhet med den siste ärade talaren kan säga, att det kullkastar ett tusenårigt samhälle och en tusenårig kultur. Det ligger enligt min tanke en kolossal övedrift i detta, och jag kan icke förklara det på annat sätt, än att man känner det så, när *han* framlägger en motion om allmän rösträtt.

Vad som föranlett mig att uppträda är naturligtvis den kungl. propositionens inverkan på kommunalförvaltningen och de kommunala förhållandena. Jag gör det på grund av en lång kommunal erfarenhet i en kommun, av vars representanter några här redan förut ha haft ordet, och just med anledning av vad den förste ärade talaren av dessa kamrater sade är det som jag skall be att få något tillkännagiva min syn på denna sak.

Det är alldeles klart, att när det gäller en sådan förändring, som propositionen kan medföra i det kommunala livet, så ser man ditot olika på grund av allmänna synpunkter och även på grund av det sätt man tolkar sin erfarenhet av det kommunala arbetet. Min erfarenhet har varit ganska mångårig, men begränsad på det sätt, att den gäller blott en stad, men en stad av större dimensioner. Vad nu först beträffar den olägenhet som ligger i att stadsfullmäktige äro elektoror vid förstakammarvalen och den prägel av politiska val till själva stadsfullmäktige som dessa skulle medföra, kan jag icke tillfölla sentera dessa. Det är alldeles klart, att när kommunalförfattningarna författades, var kommunernas uppgift helt annorlunda och mera begränsad än vad den nu är. Det var verkligen en huvudsakligast gemensam kommunal hushållning, och man kan också förstå, att de ekonomiska synpunkterna skulle uteslutande göra sig gällande. Sedan dess har utvecklingen gått framåt, och kommunerna ha vid sidan av denna gemensamma hushållning helt visst fått en hel del sociala uppgifter, sociala uppgifter, som ovillkorligen skulle i varje fall sätta en viss politisk prägel på de val, som ske inom kommunerna. Jag vill i detta fall hänvisa till, att även i de städer i andra länder, där de kommunala representanterna på intet sätt ha att göra med de politiska valen, där gruppera sig representanterna likväl i politiska grupper. Jag kan därför icke se, att den saken har så stor betydelse. Det är visserligen sant, att sedan de proportionella valen blivit införda, har den saken blivit något mera accentuerad, men jag kan icke se några större nackdelar därav med hänsyn till de beslut som stadsfullmäktige fattat, åtminstone i den kommun jag tillhör. Den enda obehagliga erfarenhet man haft, har varit av ett visst bossvalde, som alltid varit oangenämt och kanske någon gång haft mindre lyckliga följder; men sådant kan uppstå, även om det icke behöver vara på grund av den omständigheten, att stadsfullmäktige äro elek-

torer vid val till första kammaren och ha någon politisk uppgift. Och den saken synes mig böra låta sig ordna genom en viss självuppföstran och självtukt hos partierna själva.

Sedan kommer frågan om utskyldsstreckets bortfallande. Jag har en mycket lång erfarenhet av försumliga skattebetalare. Det tillhör den avdelning, på vilken jag är i Stockholms stadsfullmäktige, att år efter år granska avskrivningarna på restlängderna, och ehuru man naturligtvis icke kan rannsaka hjärtan och njurar, får man en allmän uppfattning av vad som brister i detta fall, och min erfarenhet är att skattebetalningarna och önskan att få begagna sin rösträtt hänga ofantligt litet tillsammans. När det gäller självförväldad försumlighet, kommer man emellertid snart till den uppfattningen, att det är icke blott bland de mindre bemedlade klasserna det inträffar, utan det inträffar inom alla samhällsklasser, och det är på grund av de författningar, som vi hittills haft, i många fall ganska svårt att komma åt vederbörande och hålla efter dem med avseende på betalningen. Jag tror därför, att om man får en lag om införsel i lön även för utskylder, man får ett utmärkt medel i detta hänseende, och jag tror även, såsom herr Clason gav uttryck åt, att med hänsyn till skattebetalningarna vissa lättnader skulle kunna åstadkommas.

Kungl. proposition ang. kommunal rösträtsreform m. m.
(Forts.)

Sedan kommer till sist punkten om det föreslagna omvalet utav stadsfullmäktige. Jag kan ju förstå, att man tycker, att man går för hastigt tillväga, när man realiserar övergångsbestämmelserna. Det är ju önskvärt att ha en viss kontinuitet, men såsom det redan från första stund påpekades från statsrådsbänken, är det ju ej något som utsluter kontinuiteten, då man väl kan förmoda att varje parti inom stadsfullmäktige skall söka bibehålla de förmågor och de ledande män, som just med hänsyn till kontinuiteten spela en så avgörande roll. Jag har varit med om, att det funnits olika majoriteter inom den stadsfullmäktige jag tillhör, och jag har fått det intrycket, att skiljaktigheten med avseende på besluten har varit ganska liten, vare sig det varit den ena majoriteten eller den andra. Det är omständigheterna, som frampressat ett eller annat beslut, och det kan ju icke förnekas att man i stadsfullmäktige genom ständigt verkande nämnder och styrelser inom vilka alla partier äro företrädda har tillfälle att få de politiska skiljaktigheterna ganska väl utjämnade. Jag tycker, att det är ganska oförklarligt, att den ärade kamrat från Stockholms stadsfullmäktige som först hade ordet i dag, kunde göra den svartmålning han gjorde av hur det skulle bli, när det kommer till nya element inom stadsfullmäktige, när majoriteten blir radikaliserad, om jag så får uttrycka mig.

Jag tycker, att den erfarenhet vi ha haft av de radikala element, vi nu fått in, har jävat riktigheten av en sådan svartmålning; och jag kan försäkra, att vår radikalaste kamrat här på Stockholmsbänken icke har inom stadsfullmäktige framfört några särskilt revolutionerande förslag. Herr Östberg upprepade flera gånger med eftertryck, att det skulle kunna komma att göra sig gällande de krassaste ekonomiska penningeintressen. Jag tror, att det är en ganska orättvis framtidsmålning. Jag tror, att de personer, som ge-

Kungl. proposition ang. kommunal östrättsreform m. m.
(Forts.)

nom den här förändringen, om den nu kommer att träda i kraft, komma att taga plats inom stadsfullmäktige och landsting, likaväl som de, som nu sitta vid makten, komma att känna, att på dem vilar ett ansvar, till vilket de hava att taga hänsyn. Förresten har det synt mig, att de krassa ekonomiska intressena ej alls inom stadsfullmäktige ha varit alldeles bannlysta i den meningen, som jag förmodar herr Östberg avsåg, även med en majoritet, som varit av en helt och hållet annan läggning än den man nu väntar. Allt detta gör, att jag ej har den stora farhåga för dessa förändrigar, som från några håll blivit uttalad, och jag kan ej se annat än att av den diskussion, som hållits här i dag framgår, att man kan hysa de bästa förhoppningar, liksom jag även hyser de bästa önsknningar för en lycklig utgång av den kungl. proposition, som nu remitteras till utskottet.

Herr Lindblad, Ernst: Då man i den kungl. propositionen fick se, att den liberala delen av regeringen kapitulerat för de socialdemokratiska kraven ifråga om skattebetalningsstreckets avskaffande, så var det ju att vänta, att denna åtgärd skulle motiveras med en hänvisning till det kända förhållandet, att det förvisso finnes många samvetsgranna och ordentliga skattebetalare, som ej kunna betala och *därför* icke betalat sina skatter. Vi hörde även en socialdemokratisk talare, herr Klefbeck, spela på samma sträng, men då herr finansministern uppträdde och kom med sitt temperamentsfulla men kanske något väl patetiska anförande i den riktningen, så kunde jag ej avhålla mig från att då begära ordet för att åtminstone något litet grand återföra diskussionen till verklighetens fasta mark.

Överraskning måste bli den första känsla man här uttalar, när man ser, att på kammarens bord ligger ett förslag om icke blott bifall till Kungl. Maj:ts förslag ifråga om statstjänarnas dyrtidstillägg, utan ett förslag om beviljande av en vida högre ersättning än den Kungl. Maj:t föreslagit. När Kungl. Maj:t begär 37 miljoner, så svarar riksdagen med 62 miljoner kronors anslag till statstjänarna. Och detta svar kommer från samtliga partier, höger såväl som vänster. Då tror jag, att vi måste erkänna, att *riksdagen* har visat sin allmänna ståndpunkt härvidlag, att den, såvitt på den ankommer, är böjd att möjliggöra icke blott de nödvändiga livsförnödenheternas anskaffande, utan även ett ordentligt betalande av den skatt, som stat och kommun kräva av sina medlemmar. Och när man känner, att så har varit förhållandet även med en mängd enskilda industrier, en mängd ägare av mindre affärer, samt att även på lantbrukets område flertalet arbetsgivare försökt att i möjligaste grad tillgodose sina arbetare, så är det kanske en något vågad ståndpunkt att, även om man sitter som finansminister och vill se allt från den bästa sidan, söka vindicera, att flertalet försumlige skattebetalare icke *kunna* fullgöra sin skattskyldighet.

Herr statsrådet ville även, såvitt jag fattade honom rätt, draga fram, att dessa kanske ha genom fullgörandet av sin värnplikt hindrats att draga försorg om sina anhöriga och fullgöra sina skyl-

digheter mot stat och kommun. Ja, jag vill rekommendera att i våra restlängder såväl i städerna som även i landskommunerna göra en något noggrannare undersökning än vad som kanske hittills skett, nämligen en undersökning av var den stora mängden av icke-skattebetalare är att söka. Jag är icke övertygad om, att de i regel utgöras av dessa, som icke *kunna* fullgöra sina skyldigheter, utan de utgöras nog snarare av sådana, som icke *vilja* fullgöra dem. Dessutom vill jag erinra om, att vårt land har ett skattesystem, där de små inkomsterna icke drabbas i samma proportion som de större. När man har en krigskonjunkturskatt, som ligger på det viset, att var och en, som har en merinkomst i förhållande till vissa föregående år och därav tvingas att betala en ganska hög krigskonjunkturskatt men först efter ett eller annat år har utsikt att i klagoväg vinna tillbaka den betalda skatten, då förstå vi, att det även för den, som sitter med en större ekonomisk möjlighet, kan vara ganska stor svårighet att åstadkomma skatten i det rätta ögonblicket, och även han uppföres därför på restlängd. Jag vill dessutom erinra om, att skulle det nu inträffa, att ett större antal komme att även i år underlåta att betala sin skatt, så bör icke detta tillskrivas den omständigheten, som kanske herr finansministern vill göra gällande, nämligen att det är den bristande förmågan, som föranlett en sådan ökning av icke-skattebetalare. Nej, vi ha ett nytt skatteuppbördssätt; och herrarna komma nog att finna, hur mycket sämre det kommer att visa sig vara, och detta av helt naturliga orsaker. Ty förr fanns det många arbetsgivare, som togo sig för att förskottera skatten för sina underlydande arbetare, och då kom skatten in på en gång. Men hur det kommer att gå i år, det får nu den närmaste framtiden utvisa. Jag hade ett samtal med en vederhäftig man i länet, som sade, att det nu föreliggande förslagets antagande skulle komma att i stor omfattning utesluta skattebetalning, icke på grund av bristande förmåga utan därför, att det gäves personer, som nog vore intresserade av politisk rösträtt och därför hittills noggrant erlagt sina utskylder, men som nu inför detta faktum, att man ej skulle komma att behöva betala dessa, men ändå få politisk och kommunal rösträtt, i år underlåtit att betala sina utskylder. Han hade den uppfattningen, att de komme att undandraga sig skattebetalning. När man hör, att det finnes personer med ända upp till 7,000 kronors inkomst, som ha undandragit sig skattebetalning, då fäster man sig icke mycket vid det av Kungl. Maj:t föreslagna palliativet om införsel. Vi känna ett gammalt ordspråk, som säger: »Loven är bra, men hållen är bättre.» Och vi gamla kommunalmän, som från våra kommunalnämnder och vägstyrelser hava sett, att de avskrivningar, som måst göras, icke varit beroende uteslutande på oförmåga att betala skatten, vi ställa oss i hög grad tvivlande, då det samtidigt stadgas ett vida högre belopp, som skall utgöra minimum, som icke får utmätas.

Det är därför jag redan nu vill uttala min allvarsamma invändning och misströstan om att på det sättet komma till rätta med dessa *försumlige* skattebetalare, ty de äro för många, och där-

Kungl. proposition ang. kommunal rösträttsreform
m. m.
(Forts.)

Kungl. proposition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.

för vill jag tillbakavisa det tal, som vi nyss hört från ministerbänken.

(Forts.)

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr vice talman! Jag tillåter mig att med anledning av den siste talarens anförande säga ett par ord, och detta endast därför, att han snuddade vid en kategori, som jag väl känner till på grund av den verksamhet, som jag nu utövar, den kategori av medborgare nämligen, vilken under denna ytterst allvarliga tid varit inkallad för att, om det krävdes, utöva försvaret för fosterlandet — medborgare, vilka ha under neutralitetsvakten undergått svårigheter av flere slag. Och jag vill säga — och det torde nog icke vara för oss undandolt — att särskilt under minsvepningsarbetet faran varit av den beskaffenhet, att åtskilliga människoliv ha ryckts bort. Jag var i mycket livlig beröring med dessa mobiliserade värnpliktiga, som blivit kvarhållna i tjänsten och även med stamanställda, icke bara med dem själva utan även med deras familjer. Jag tror, att jag i varje fall har någon inblick i vad det har kostat dem under denna tid och med de knappa möjligheter att livnära hustru och barn, som i varje fall de äldre av dem haft på grund av en lilla inkomst, som kronan givit i jämförelse med den inkomst de förut haft. Det är mer än en av dessa som ha sagt till mig: I första hand måste jag ju taga vara på de mina, så att de kunna livnära sig, men när jag utövar min medborgareplikt och gärna går ut för att värja fosterlandet, då är det bittert, att svaret skall bli *medborgarrättens förlorande*. Sådan är situationen, och jag ber er, mina herrar, vara förvissade om, att detta ej är något patetiskt tal, som jag framför, utan det är verklighet. Och exempel av detta slag spridas bland folket, som förstår den orättvisa, som ligger däri; den är nog så skärande. Jag vill därför vördsamt hemställa till kammaren att taga även denna synpunkt i beaktande.

Herr Trygge r: Herr talman, mina herrar! Jag skall ej länge uppehålla kammaren, men då jag fäster en särskilt stor vikt vid, att då jag återger något, som faktiskt ägt rum, detta återgivande i alla avseenden är riktigt, måste jag bemöta statsministerns uttalande angående den redogörelse, som jag lämnade i mitt anförande. Han gjorde gällande, att denna var dels ofullständig och dels missvisande, ehuru han visserligen icke på något sätt ville säga, att det berodde på någon avsikt från min sida.

Vad först ofullständigheten beträffar, så tror jag, att herrarne själva förstå, att denna ej berodde på mig utan på andra förhållanden. Jag kunde naturligtvis ej lämna redogörelse för annat än vad jag själv varit med om, och jag kom ju ej med i den här saken tidigare än i oktober.

Vad sedan beträffar påståendet att mitt anförande skulle ha varit missvisande, gjorde statsministern anmärkning mot att jag sagt, att utgångspunkten var, att författningsfrågorna skulle behandlas vid lagtima riksdag, och han förklarade, att han uttalat, att

han möjligen ej skulle kunna stå vid den meningen. Ja, jag har aldrig förnekat detta, utan vad jag sade var, att om en överenskommelse komme till stånd, så skulle frågorna behandlas vid lagtima riksdag. Det sade jag i mitt anförande. Det var förutsättningen; därom voro vi ense.

Vidare sade herr statsministern, att han ej hade accepterat med avseende på första kammarens sammansättning, att urväljarna skulle vara 30 år. Det är alldeles riktigt; men jag har ej sagt, att statsministern accepterat detta, utan jag sade, att den frågan kunde få diskuteras. Detsamma gäller med avseende på den högre åldern för kvinnorna, att de skulle få börja först vid 30 år för att sedan så småningom gå ned till likställighet med männen. Jag har ej sagt, att statsministern givit något löfte i den vägen, utan jag sade bara, att även den saken skulle kunna diskuteras.

Vad skattestrecket beträffar ville statsministern göra gällande, att jag tillagt honom att ha sagt mera än han gjorde. Han hade i själva verket endast sagt, att för närvarande ingick icke skattestrecket i regeringens planer. De ordalagen användes emellertid inte; men i alla fall: jag har aldrig sagt, att han för evig tid avstått från det kommunala skattebetalningsstrecket, detta så mycket mindre som jag började mitt uttalande med en förklaring, att vad som vid vårt sammanträde bleve sagt endast skulle vara orienterande och icke för någondera parten bindande och sålunda icke heller bindande för statsministern.

Med avseende därå, att övergångsbestämmelserna icke voro på tal, har statsministern sagt, att det vore självklart, att man skulle få övergångsbestämmelser sådana som de föreslagna. Härför hade man precedensfall från 1909. Vad emellertid sistnämnda påstående beträffar, är det redan påpekat, att de ändringar i kommunallagarna, som blevo definitiva 1909, voro antagna redan 1907 och att deras trädande i kraft var beroende av att grundlagsändringarna först blivit av riksdagen godkända. Det var således flere år, innan de efter antagandet kommo till tillämpning. Vidare var det så, att de trädde i kraft den 1 januari 1910, men med avseende å mandatet bestämdes det, att landstingsmännen skulle sitta kvar till den 1 september 1910. Det innebar, att de, som voro valda 1908, fingo sitta hela sin tid ut, men de som valts 1909 fingo på det sättet sin tid förkortad med ett år. Emellertid: i nu förevarande fall äro ändringarna ofanligt mycket mera genomgripande, och därför är det ytterligare skäl att nu vara försiktig, när det är fråga om övergången.

Det återstår endast två yttranden, som jag skall be att nu få bemöta, då det ju ej kan vara meningen att i dag gå in i någon närmare saksdebatt, ty tillfälle därtill får man, när utskottsbetänkandet inkommit. Det ena är av herr Ström och det andra av herr statsrådet Thorsson.

Herr Ström har ganska kort och koncist uttalat en tanke, som förut uttalats av många, som försvarat den ståndpunkt, vilken regeringen intagit genom att helt plötsligt vid denna riksdag framlägga

*Kungl. propo-
sition ang.
kommunal
rösträttsreform
m. m.
(Forts.)*

förslag till dessa författningsändringar. Han sade bland annat, att när troner ramla och herrehus upphävas i andra länder, kunna vi omöjligan sitta kvar i det gamla. Detta är en ganska underlig logik, ty med samma skäl kan man ju säga, att när min granne tänder eld på sitt hus, hur kan jag då låta bli att göra detsamma? Alltsammans beror naturligtvis på, om det är något lyckligt och klokt och bra, som inträffat. Då skall jag taga efter det. Men är det något olyckligt, dåligt, skadligt, bör jag naturligtvis låta bli. Och det återstår sålunda för de herrar, som ha denna uppfattning, att visa, att detta sammanstörtande och denna våldsamma revolutionsrörelse i andra länder ha bringat dem någon lycka. Det land där man hunnit gå längst och varit grundligast, är Ryssland. Tycker verkligen herrarna, att Ryssland erbjuder exemplet på ett land, som kommit till en större lycka?

Slutligen hade herr statsrådet Thorsson ett yttrande, som jag ber få vända mig mot. — Ja, jag skulle ju också kunna säga ett och annat men avseende på hans erinringar mot ett yttrande, som jag hade i fråga om vissa befolkningslagars fullgörande av sin skattskyldighet, men han är delvis bemött av herr Lindblad, och det får vara nog för denna gång. — Mot kravet på att om vi ej skulle kunna komma överens, frågan borde hänskjutas åt folket efter nyval, sade statsrådet: det där kan ju hava något för sig under vissa förhållanden, men den kammare, som nu skulle komma in efter nyval, den kunna vi ej erkänna som ett fullödigt uttryck för folkmeningen, ty den bleve ju vald enligt bestämmelser, i vilka ingår bland annat det politiska skattebetalningsstrecket. Ja, hyllar man en sådan argumentation, då förvånar det mig mycket hur man kan finna att vi över huvud taget ha rättighet att avgöra föreliggande frågor. Hur är det möjligt, att den nuvarande andra kammaren skulle ha rättighet att vid urtiman fatta beslut i dessa frågor? Den är ju också utsedd på det sättet, att åtskilliga personer blivit uteslutna från att utöva sin rösträtt på grund av att de fallit för skattebetalningsstrecket. Fallet blir detsamma vid nästa riksdag, då ju herrarna ha för avsikt att genomföra en massa ytterligare reformer, ifall denna nu går igenom. Hur kan andra kammaren vara kompetent att vidtaga så viktiga åtgärder, när den ej utgör ett fullödigt uttryck för folkmeningen? Med en sådan argumentation som statsrådets kommer man såvitt jag kan förstå därhän, att hela representationen måste anses ha förlorat grunden för sin rätt att fatta beslut i dessa saker. Man kommer i själva verket därhän, att man måste gå till folket självt, till massorna, och rådfråga dem, huru de vilja, att dessa författningsfrågor skola avgöras.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till tredje särskilda utskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Sedan från andra kammaren ingått meddelande, att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 35, med förslag till lag angående rätt för Koningen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt, m. m., blev sagda kungl. proposition vid nu skedd föredragning hänvisad till andra särskilda utskottet.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet den av herr *Ekman, Karl Johan*, väckta motionen, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtanden nr 1—21.

På framställning av herr vice talmannen beslöts, att med handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle anstå till ett annat sammanträde.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hellström* under fjorton dagar från och med den 28 innevarande månad.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,02 e. m.

•
In fidem
A. v. Krusenstjerna
